

Skupina 1, nestandardní vyšší jednotka zajištění hranic od jara do podzimu 1938

Karel Straka

II. část – dokončení *

Jarní mimořádná opatření odezněla. Poznatky, které čs. zpravodajský aparát získával během léta roku 1938, naznačovaly s rostoucí naléhavostí, že nadcházející podzim bude patrně poznamenán dalšími závažnými událostmi. A právě proto je vhodné klást si otázku, zda se Skupina 1 od prvního nasazení vyvinula kvalitativně kupředu, a pokud ano, jakou povahu a výsledky tento vývoj měl v době zářijové krize.

Primární význam se přikládá schopnosti pohotově zaujmout sestavu zajištění hranic. S jarními improvizacemi se Hlavní štáb čs. branné moci vyrovnal rozhodnutím o válečném složení Skupiny 1. V platnost vstoupilo 1. července 1938. Podrobnosti viz tabulka č. 3.¹ Řešila se jím především potřeba organizovat jednotku pro boj podle pevnějšího řádu. Vyjadřovalo též tendenci oprostít se od momentálních improvizací, jak se vyvinuly v květnové pohotovosti. Horizont jeho platnosti ale nebyl příliš vzdálený, neboť by nepřesáhl začátek příštího mobilizačního období, tj. února následujícího roku. Vyplývá z něho i to, nakolik kompletnost jednotky závisela na využití komponentů ze zrušeného Velitelství Okrsku Plzeň-Nýřany (VOPN). Následující analýza se bude věnovat skladbě stanu a zbraní. Otázku služeb podrobně analyzovala první část této studie.² Stan sestával kromě vlastního Velitelství 1. skupiny ze štábní roty 202, štábní autokolony 202 a oddílu polních četníků. Všechny tři prvky náležely do původního složení VOPN. Z oboru technických zbraní pocházela ze stejného zdrojového rámce telegrafní rota 153. Někdejší Skupinu „O“ připomínal relikv v podobě telegrafní čety 154. Posílení telegrafního vojska odpovídá zvětšeným nárokům na spojení v důsledku znásobeného počtu vojenských těles zbraní. V souhrnu to znamená, že stan byl kromě štábu sestaven celý z částí VOPN. Totéž se týká větší části přidělených prostředků telegrafního vojska.³

Pěchota prošla zásadními změnami koncepce. Napříště se počítalo s tím, že model aplikovaný v květnu se již nebude opakovat. Způsob zajištění hranic nebylo možné znovu použít ze zpravodajských důvodů. Působily zde ale další a podstatně hlubší příčiny strukturální povahy. Zaujetí ostrahové sestavy se po 20. květnu uskutečnilo podle osnovy, kterou Hlavní štáb hodlal

již na sklonku roku 1937 modifikovat. Zaujetí obrany chtěl maximálně urychlit.⁴ Týkalo se to vojenských těles zajištění lehkého opevnění (ZLO). Bylo to celkem 18 pěších pluků. Deset z nich s čísly nad 150 náleželo do kategorie A. Dalších osm, jejichž číslování začínalo nad dvěma sty, tvořilo součást kategorie B. Metody aktivace pěších pluků ZLO kategorie A, připravené v roce 1937, počítaly s tím, že vybraní záložníci narukují k náhradním útvarům mírových vojenských těles, která zabezpečovala jejich výstavbu. Zmíněné náhradní části plnily funkci výzbrojních středisek. Mužstvo se předem vybíralo z regionů, kde byly dislokovány. Výběr se týkal pouze záložníků české národnosti. Operační oddělení Hlavního štábu podrobilo tyto teoretické předpoklady zevrubné revizi. Nejúžeji spolupracovalo s 1. (organizačním) oddělením Hlavního štábu, jež vyzvalo 9. prosince 1937 ke změnám. Žádalo jej především o to, aby se náhradní útvary již nevyužívaly jako výzbrojní střediska pluků ZLO. Jejich funkci měla převzít síť vhodně zvolených výstrojních středisek v blízkosti pásem lehkého opevnění, která vznikala jako páteř eventuálního hlavního obranného postavení. Z odkazů na již vykonané studijní práce plyne, že se změny tohoto typu začaly připravovat již před datem, jímž byla opatřena výzva 3. (operačního) oddělení Hlavního štábu. Do těchto přípravných prací se zapojila velitelství I.–IV. sboru, která předběžně vytypovala místa decentralizovaných středisek. Operační oddělení hodlalo především ušetřit povoláním zálohám čas, jenž byl nutný k přesunu záložníků do sídel náhradních těles. Po odbavení do pole by museli být přesunuti na poměrně vzdálená místa určení na hlavním obranném postavení. To dále zvyšovalo časové ztráty. Tento systém, jenž se ukázal z hlediska zvýšených nároků na pohotovost jako neefektivní, byl dán potřebou plnit plánované početní stavy útvarů ZLO pouze Čechy. Novým posunem zón, z nichž se měli vybírat vhodní záložníci, blíže k liniím LO se dosavadní výběr do značné míry negoval. Řadu mužů již nebylo možné využít pro toto specifické určení. Operační oddělení si tuto skutečnost dobře uvědomilo. Aniž by slevilo z nároků na kvalitu národnostní skladby, hovořilo již od prosince roku 1937 nikoliv o národnostní jednotnosti

* První část této studie byla publikována v *Historii a vojenství* 2011, č. 4, s. 4–23.

1 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–22/2–4, č. j. 7001 Mob. – hl. št./1. odděl. 1937, vydané č. j. 2151 Mob. – hl. št./1. odděl. 1938, platící od 1. 7. 1938, Příloha G/13 – Válečné složení Velitelství 1. skupiny.

2 Podrobně K. STRAKA, *Skupina 1, nestandardní vyšší jednotka zajištění hranic od jara do podzimu 1938*. HaV 2011, č. 4, s. 13–19.

3 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–22/2–4, č. j. 7001 Mob. – hl. št./1. odděl. 1937, vydané č. j. 2151 Mob. – hl. št./1. odděl. 1938, platící od 1. 7. 1938, Příloha G/13 – Válečné složení Velitelství 1. skupiny. Srov. k tomu VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–31/1–5, č. j. 6337 Taj. – hl. št./1. odděl. 1937 z 8. 6. 1937 – Zvýšení pohotovosti jednotek ZH, Příloha 1 b, I. Velitelství okrsku Plzeň-Nýřany.

4 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–31/3, č. j. 10682 Taj. – hl. št./3. odděl. z 9. 12. 1937 – ZLO – přípravy pro shromáždění a obsazení l. o., příloženého k č. j. 9952 Taj.-hl. št./1. odděl. 1937 – ZLO – přípravy pro shromáždění a obsazení l. o.

Tab. č. 3 Válečné složení Skupiny 1 platné od 1. července 1938

Útvar	Mírový mateřský útvar	Mobilizační stanice
Stan		
Velitelství 1. skupiny	Velitelství 1. skupiny	Rakovník
Štábní rota 202	Pěší pluk 18	Plzeň
Štábní autokolona 202	Automobilní rota 2	Plzeň
Oddíl polních četníků	ZČV Praha	Plzeň
Pěchota		
Velitelství pěšího pluku 46	Pěší pluk 46	Chomutov
Zákopnická rota	Pěší pluk 46	Chomutov
Spojovací rota	Pěší pluk 46	Chomutov
Minometná rota	Pěší pluk 46	Chomutov
Kanonová rota o 3 čtách po 4 dělech	Pěší pluk 46	Chomutov
I./46. prapor	Pěší pluk 46	Kadaň
II./46. prapor	Pěší pluk 46	Chomutov
III./46. prapor	Pěší pluk 46	Chomutov
Velitelství pěšího pluku 151	Pěší pluk 42	Terezín
Technická rota	Pěší pluk 42	Terezín
Spojovací rota	Pěší pluk 42	Terezín
I./151. prapor	Pěší pluk 42	Terezín
II./151. prapor	Pěší pluk 42	Terezín
III./151. prapor	Pěší pluk 42	Terezín
Velitelství pěšího pluku 152	Pěší pluk 46	Podbořany
Technická rota	Pěší pluk 46	Podbořany
Spojovací rota	Pěší pluk 46	Podbořany
I./152. prapor	Pěší pluk 46	Podbořany
II./152. prapor	Pěší pluk 46	Podbořany
III./152. prapor	Pěší pluk 46	Podbořany
Dělostřelectvo		
Velitelství dělostřeleckého oddílu II./32.	Dělostřelecký pluk 2	Plzeň

Útvar	Mírový mateřský útvar	Mobilizační stanice
4./32. baterie	Dělostřelecký pluk 2	Plzeň
5./32. baterie	Dělostřelecký pluk 2	Plzeň
6./32. baterie	Dělostřelecký pluk 2	Plzeň
Velitelství dělostřeleckého oddílu III./32.	Dělostřelecký pluk 2	Plzeň
7./32. baterie	Dělostřelecký pluk 2	Plzeň
8./32. baterie	Dělostřelecký pluk 2	Plzeň
9./32. baterie	Dělostřelecký pluk 2	Plzeň
Telegrafní vojsko		
Telegrafní rota 153	Telegrafní prapor 1	Kutná Hora
Telegrafní četa 154	Telegrafní prapor 1	Kutná Hora
Služby		
Zdravotnická automobilní četa 202	Automobilní rota 2	Plzeň
Polní pošta 63	Telegrafní prapor 2	Kutná Hora
1/2 nákladní automobilní kolony 191	Automobilní rota 2	Plzeň
Posilové prostředky		
Hraničářský prapor 1	Hraničářský prapor 1	Most
Hraničářský prapor 21	Hraničářský prapor 1	Postoloprty
Hraničářský prapor 5	Hraničářský prapor 5	Falknov nad Ohří
Hraničářský prapor 25	Hraničářský prapor 25	Rakovník

Pramen: VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32 22/2–4, č. j. 7001 Mob. – hl. št./1. odděl. 1937, vydané č. j. 2151 Mob. – hl. št./1. odděl. 1938, platící od 1. 7. 1938, Příloha G/13 – Válečné složení Velitelství Skupiny 1.

útvary ZLO, ale o nutnosti vybrat zálohy státně spolehlivé. Z toho je patrné, že byl snížen apriorní předpoklad o nespolehlivosti paušálně všech Němců. V těchto souvislostech bylo zformulováno kritérium národnostního poměru 2:1 ve prospěch Čechů. Národnostní spolehlivost Němců, kteří by náleželi k vytipovaným zálohám, měla být samozřejmě přezkoušena.⁵ Popsaný aspekt dokládá pozoruhodný posun v nazírání Hlavního štábu na možnosti využití národnostních menšin pro obranu státu. V případě Němců získal přednost faktor státní, tedy politické spolehlivosti nad striktně selektivním přístupem k národnostem. Podle zkušeností z výstavby SOS lze usuzovat na to, že preferováni by byli členové či příznivci německých občanských stran s pozitivním vztahem k republice.

Nová metodika je pozoruhodná i z jiných hledisek. Jejím prostřednictvím se rozšiřovala škála

kooperace s Ministerstvem vnitra. K využití se totiž nabízela poměrně hustá síť četnických stanic, z nichž některé se mohly stát sídly výzbrojních středisek. Vedle toho se překvapivě objevil i teoretický předpoklad o laicizaci ostrahy některých z nich. Tato možnost se připouštěla u takových, která by bylo nutné umístit z dislokačních důvodů do zvláště vybraných civilních objektů bez stálých stráží. Operační oddělení nechtělo při decentralizaci rozšiřovat množství a stavy vojenských strážních jednotek, a proto na ně měl v nepravdělném režimu dohlížet personál nejbližších četnických stanic a také státně spolehlivé civilní osoby se zvláštním pověřením. To vše v souhrnu naznačuje, čím vším se Hlavní štáb snažil urychlit uvedení systému zajištění hranic do stavu bojové pohotovosti. Operační oddělení v prosinci roku 1937 ohlásilo spolupracujícím složkám MNO, že bližší podrobnosti budou oznámeny

5 Tamtéž.

v únoru následujícího roku.⁶ Do té doby byly nové principy zformulovány a sestaveny do příslušných elaborátů, jež od 15. února 1938 reprezentovaly novou instrukci náčelníka Hlavního štábu. Připravilo ji 1. oddělení.⁷ Ta vskutku obsáhla všechny propozice 3. oddělení z prosince předcházejícího roku. Podstatné bylo to, že se prosadila decentralizace do většího počtu menších výzbrojních středisek. Každé z nich se dimenzovalo podle konkrétních podmínek pro rotu, ve výjimečných případech pro celý prapor. Jelikož úseky zajištění hranic jednotlivých praporů byly různě široké a s odlišnými počty objektů LO, uplatnila se pro výběr zásada, že pro jeden objekt se má kalkulovat s osádkou o šesti mužích včetně velitele. Poměr mužstva k poddůstojníkům byl stanoven na 5:1. Co se neměnilo, byla preference starších ročníků záloh. Z výběru byl kategoricky vyloučen nejmladší ročník I. zálohy a záložníci pluků útočné vozby a již také hraničářských pluků. Základním rámcem pro výběr byl tzv. kmenový počet vojskového tělesa, jež zajišťovalo mobilizační výstavbu konkrétního útvaru ZLO. Pro případ, že by takto specifikovaný rámeček v konkrétním regionu nedostačoval, mohlo se vybírat též ze záložníků jezdeckta, dělostřelectva, ženijního vojska, eventuálně i letectva. Výjimka se týkala u dělostřelectva kmenové příslušnosti k dělostřeleckým plukům 331, 401 a automobilním jednotkám této zbraně. U ženijního vojska k železničnímu pluku. Také v jejich případě se preferovaly nejstarší ročníky I. zálohy. Selekcí pak dále zužovalo vyloučení záloh se speciálním výcvikem. To se týkalo mužů, kteří absolvovali výcvik rot velkých kulometů proti letadlům a kanonových rot. Od letectva byli z výběru vyloučeni všichni se speciálním výcvikem: piloti, mechanici, pomocní mechanici, radiotelegrafisté, radiomechanici, mužstvo s kursem obrany proti letadlům a ti, kdo náleželi k hlásné službě. Od žádné zbraně se nesměli vybírat řidiči motorových vozidel.⁸ Z tohoto výčtu lze inverzí pojmenovat to, co pro výběr zbylo. V souhrnu šlo o nejstarší ročníky záloh, které vykazovaly z nejrůznějších důvodů nejnižší úroveň vojenské hodnoty. Praxe během květnové pohotovosti tento fakt zcela obnažila. Záložníci, kteří byli tehdy povoláni, odpovídali dřívějším pravidlům z roku 1937. Ta však byla shodná s kritérii, která obsahovaly i nové směrnice z 15. února 1938. To, že Hlavní štáb byl konfrontován s nelichotivými charakteristikami záloh, naznačuje, že buď postrádal přesnější obraz o jejich skutečné úrovni, nebo že snaha o co nejrychlejší dosažení pohotovosti byla akceptována i za cenu nižší vojenské hodnoty mužstva i velitelského sboru útvarů ZLO. Co převážilo více, nelze jednoznačně konstatovat. Prameny, jež se pro daný problém zachovaly ve výjimečné úplnosti, odpověď nenaznačují. Vzhledem k časovému horizontu, ve kterém Hlavní štáb očekával válečný konflikt (léta 1940–1941),⁹ lze usuzovat na to, že zřejmě spoléhal na postupné pozvednutí úrovně záloh prostřednictvím standardních cvičení ve zbraní.

FOTO: archiv Eduarda Stehlika

Brig.gen. Václav Petřík (1885–1957), velitel Skupiny 1. Příslušník ruských legií, starodružiník, účastník bitvy u Zborova. Po návratu do vlasti v roce 1920 vykonával řadu vyšších velitelských funkcí. V roce 1938 služebně nejstarší brigádní generál. Účastník protinacistického odboje. Po únoru 1948 komunisty perzekvován a krátce vězněn.

Zpočátku se popsaná opatření týkala pásem proti státním hranicím s Německem. S tímto vymezením trvala měsíc. Po anšlusu Rakouska Hlavní štáb rozhodl o jejich rozšíření i na jižní pohraničí českých zemí.¹⁰ Nejvýznamnější systémová odlišnost od původní koncepce z roku 1937 spočívala v tom, že vojsková tělesa se zvláštním určením nereprezentovaly výhradně jen pěší pluky ZLO s čísly nad 150. Nově se k nim přidružily také některé mírové útvary. Po doplnění na válečný počet měly obsadit příkazaný úsek buď samostatně, nebo se měly stát základem, z něhož by byl po nástupu záloh postaven konkrétní oddíl pěšího pluku ZLO. Tato druhá eventualita byla charakteristická pro strážní prapory. Některé pěší pluky ZLO, případně jen některé prapory, které figurovaly v plánech z roku 1937, se již neměly stavět. Všechna plánovaná vojsková tělesa náležela do kategorie A. Ze skupiny mírových vojskových těles mělo vzejít 8 pěších pluků o třech praporech, 3 pěší pluky se čtyřmi prapory a 4 hraničářské prapory. Počet dřívějších pěších pluků ZLO, které by se začaly stavět až po vyhlášení aktivačních

6 Tamtéž.

7 Po formální stránce šlo o výnos, podepsaný náčelníkem Hlavního štábu arm.gen. L. Krejčím. VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–31/3, č. j. 450 Mob. – hl. št./1. odděl. z 15. 2. 1938 – Přípravy pro doplnění jednotek se zvláštním určením.

8 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–31/3, č. j. 450/I–IV Mob. – hl. št./1. odděl. z 15. 2. 1938 – Přípravy pro doplnění jednotek se zvláštním určením a sign. 32–31/3–4, č. j. 31816 Mob. – III/1. odděl. 1938 ze 17. 3. 1939 – Přípravy pro doplnění jednotek se zvláštním určením.

9 Service historique de la Défense (SHD)/Département de l'armée de Terre (DAT), 7 N 3103, Compte-rendu du Lt Colonel Gauché sur la liaison effectuée à Prague auprès du 2e Bureau tchécoslovaque entre le 9 et le 12 novembre 1937 (le 16 novembre 1937).

10 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–31/3, č. j. 1089 Mob. – hl. št./1. odděl. z 15. 3. 1939 – Přípravy pro doplnění jednotek se zvláštním určením – doplnění.

FOTO: archiv Eduarda Stehlika

Unikátní fotografie větší části štábu Skupiny 1 po přesunu z Rakovníka do Kladna v říjnu 1938.

opatření, byl z deseti redukován na 7. Tři z nich dostaly v nové organizaci 3 prapory a 4 jen dva. V souhrnu šlo o 57 praporů pěchoty.¹¹

Do válečného složení Skupiny 1 byly z vymezené skupiny útvarů zařazeny pěší pluky 46, 151 a 152. Mobilizační plán jim předepisoval dosáhnout pohotovosti čtvrtého mobilizačního dne, resp. čtvrtého dne od spuštění aktivačního procesu. Do kategorie posilových prostředků Skupiny 1 náležely ještě hraničářské prapory 1, 21, 5 a 25. Hraničářské prapory 1 a 5 měly dosáhnout pohotovosti jako pěší

pluky. Ostatní hraničářské prapory o den později.¹² Hlavní štáb vydal velitelstvím I.–IV. sboru pokyn, aby do 15. dubna 1938 nahlásily výsledky obhlídek vhodných lokalit pro umístění rozptýlených výzbrojních středisek. Velitelství I. sboru dokončilo příslušné návrhy 12. dubna. V operačním pásmu Skupiny 1 vyhodnotilo 31 lokalit – stálých vojenských posádek, sídel částí strážních praporů a také četnických stanic. Některé z nich ležely od nejbližších objektů LO jen několik stovek metrů. Mezi prapory v plukovním svazu se ale vyskytl výjimečný případ I./46. praporu. Jeho výzbrojní stanice musela být dislokována do Loun. Od praporního úseku zajištění hranic ji ovšem dělilo asi 40 kilometrů! Příčina spočívala v nedostatku záložníků, kteří by žili v jeho blízkosti a kteří by vyhovovali kritériím státní spolehlivosti. Výzbrojní středisko v jedné posádce

bylo soustředěno i v případě hraničářského praporu 5. Jinak se v zásadě podařilo dodržet takový rozptyl, aby na jednu pěší rotu vyšla jedna výzbrojní stanice nedaleko příslušného rotního úseku. Dvě velká výzbrojní střediska pěších pluků 151 a 152 se nedala co do výhod dosažitelnosti a pohotovosti s novou sítí menších středisek srovnávat. Hlavní štáb rozhodl, že výběr záloh a dotace materiálem musejí být skončeny do 30. června 1938. Platnost nového souboru instrukcí a pravidel výstavby zvláštních útvarů ZLO stanovil na 1. července.¹³

FOTO: archiv Eduarda Stehlika

Pracoviště člena štábu Skupiny 1 v kladenské posádce. Zde mjr. děl. Zdeněk Rykl. K velitelství 1. skupiny se dostal přes štáb I. sboru, k němuž byl přemístěn 31. května 1938 od dělostřeleckého pluku 104.

FOTO: archiv Eduarda Stehlika

Škpt.gšt. Zdeněk Hrnčíř, jeden ze dvou prvních důstojníků, kteří byli přiděleni ke štábu Skupiny 1 již v dubnu 1938. Také on je zachycen v kladenském sídle Velitelství 1. skupiny.

11 VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32-31/3, č. j. 450 Mob. – hl. št./1. odděl. z 15. 2. 1938 – Přípravy pro doplnění jednotek se zvláštním určením. Příloha 1 – Přehled o postavení jednotek podle č. j. 450 Mob. – hl. št./1. odděl. Citovaný fond (c. f.), sign. 32-31/3, č. j. 1089 Mob. – hl. št./1. odděl. z 15. 3. 1939 – Přípravy pro doplnění jednotek se zvláštním určením – doplnění. Příloha 1.

12 VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32-22/2-4, č. j. 7001 Mob. – hl. št./1. odděl. 1937, vydané č. j. 2151 Mob. – hl. št./1. odděl. 1938, platící od 1. 7. 1938, Příloha G/13 – Válečné složení Velitelství 1. skupiny.

13 VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32-31/3-16, č. j. 2005 Mob. – hl. št./1. odděl. z 15. 2. 1938 – Přípravy pro doplnění jednotek se zvláštním určením, obsahující spis Velitelství I. sboru č. j. 1292/mob. 1. odděl. 1938 z 12. 4. 1938 – Definitivní umístění středisek.

FOTO: archiv Eduarda Stehlíka

Vzácně dochovaná obrazová svědectví dokládají, že zde publikované snímky z prostředí štábu Skupiny 1 vznikly v Kladně v říjnu 1938. Záložní kapitán ženijního vojska studuje podklady před mapou, na níž je zakreslena pomnichovská operační situace Skupiny 1.

Tvůrci analyzovaného systému netušili, že do finalizace příprav zasáhnou mimořádná vojenská opatření z 20. května. Zde je třeba připomenout a zdůraznit, že aktivace vojenských těles ZLO se tehdy uskutečnila podle starých a stále ještě platných pravidel z roku 1937. Nové metody podle výnosu z 15. února nebyly ještě aplikovány. Nasazením vojsk v systému zajištění hranic se dokončovací práce přerušily asi na týden. S dalším, avšak delším přerušením bylo nutné počítat v důsledku demobilizace povolovaných záloh a uvedení aktivovaných částí do normálního mírového režimu. Z následných hlášení o postupu prací ale plyne, že jarní pohotovost příliš nezasáhla do výběru záloh, na němž s plným nasazením pracovala doplňovací okresní velitelství (DOV). Ta vyřizovala mimořádný objem agendy. Musela totiž komunikovat se všemi útvary, z jejichž kmenového počtu pocházeli vytipovaní záložníci. Od každého z nich vyžadovala prověření, zda konkrétní jedinec již nemá zvláštní

Tab. č. 4 Posilové jednotky KPÚV pro vojsková tělesa pěchoty Skupiny 1

Útvar	Přidělené čety	Postavil
Hraničářský prapor 1	4	1 četa – p. pl. 17 Trenčín (15. divize)
		1 četa – p. pl. 9 Kremnice (15. divize)
		2 čety – hor. p. pl. 4 Jelšava (11. divize)
Hraničářský prapor 5	3	p. pl. 32 Košice (11. divize)
Pěší pluk 46	6	p. pl. 14 Košice (11. divize)

Pramen: VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./4. odděl., sign. 38 2/18, č. j. 11537 hl. št./4. odděl., obsahující č. j. 4245 Taj. hl. št./1. odděl. 1938 z 8. 9. 1938 – Dočasné postavení a přemístění kanonových čet.

FOTO: archiv Eduarda Stehlíka

Vzpomínka na pracoviště štábu Skupiny 1 v Rakovníku ze 6. října 1938, krátce před přesunem do Kladna. Na snímku jsou zprava doleva šktpt.žen. Přemysl Foršt, velitel ženijního vojska Skupiny 1, šktpt.tel. František Jiránek, velitel telegrafního vojska a por. pěch. v zál. Josef Miller.

mobilizační určení, které by negovalo jeho použití pro útvary ZLO. Kupříkladu muži zařazení do pěšího pluku 151 pocházeli z kmenového stavu 132 vojskových těles zbraní. Kvůli národnostním poměrům musely být rozšířeny výběrové zóny záloh směrem do vnitrozemí. Konkrétně tak muselo být učiněno v případě DOV Žatec, jež vybíralo doplňky pro pěší pluk 46 a celý početní stav pěšího pluku 152. Kvůli nízkému procentu mužstva české národnosti se využívala též evidence DOV Velká Praha. Nové směrnice z 15. února sice připouštěly přítomnost státně spolehlivých Němců, ale DOV se mu v praxi snažila vyhýbat. Díky tomu byli ve finále zastoupeni v nepatrném množství. DOV rovněž připravila k použití svolávací listky. Ty se zpracovávaly po celcích pro každé výzbrojní středisko zvlášť. Postupně se dařilo opatřovat dostatek potřebného materiálu a zvládat jeho distribuci do výzbrojních středisek. Během letních měsíců se popsaný systém podařilo připravit k ostrému nasazení.¹⁴

Tab. č. 5 Jednotky KPÚV vojskových těles pěchoty Skupiny 1

Útvar	Jednotky KPÚV
Hraničářský prapor 1	Kanonová rota (12 kanonů)
Hraničářský prapor 21	Kanonová rota (8 kanonů)
Hraničářský prapor 5	Kanonová rota (12 kanonů)
Hraničářský prapor 25	Kanonová rota (4 kanony)
Pěší pluk 46	Kanonová rota (12 kanonů) Kanonová rota (6 kanonů)

Pramen: VÚA–VHA, f. VÚBPS, vel. Palacký, inv. č. 237, Hlavní velitelství – štáb/3. odděl., č. j. 163, obsahující č. j. 4648 Mob. hl. št./1. odd. 1938 z 26. 9. 1938 – Kanonové jednotky – postavení, příloha Přehled mobilizovaných kanonových rot a čet.

14 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–31/3–26, hlášení náhradního praporu pěšího pluku 46 č. j. 2417/mob. 1938 z 31. 5. 1938 – Platnost mob. plánu dle 450 mob. hl. št. 1938. C. f., sign. 32–31/3–40, Zpráva o informační cestě u náhradních těles pěšího pluku 46, hraničářského praporu 1 a 5 (zpracoval mjr.pěch. Bohdan Kasper). VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení pěšího pluku 46 č. j. 4080/taj. 39 – Armáda v roce 1938 – relace, obsahující dokument Relace o průběhu mobilizace pěšího pluku 152 (ZLO) za plánu „C“ (zpracoval mob. důstojník útvaru mjr.pěch. Theodor Huleš). Viz též poznatky získané po stránce organizační a materiální při aktivování pěšího pluku 151 (zpracoval mjr.pěch. Leopold Rauš). Uloženo pod shodnou signaturou.

FOTO: archiv Eduarda Stehlíka

Ukázka cenného ikonografického pramene. Pplk.gšt. Ferdinand Kočí, náčelník štábu Skupiny 1, v kresebném podání zručného karikaturisty, jenž takto zaznamenal podobu některých členů tohoto velitelství.

FOTO: archiv Eduarda Stehlíka

Tato naivistická kresba odkazuje na mimořádnou událost z konce října 1938. Z motivu se lze po desítkách let jen domýšlet, co se tehdy stalo. Jistě je, že jejím účastníkem byl mj. děl. Zdeněk Rykl. I zde zručný kreslíř projevils svůj talent a smysl pro výtvarnou nadsázku.

Těžiště 1. hlavního obranného postavení Skupiny 1 měl hájit pěší pluk 46. Velel mu plk.pěch. Josef Nosek (vlevo). Válečné zkušenosti získal jako český příslušník srbské dobrovolnické divize. Do vlasti se vrátil v řadách ruských legií. V souvislosti s pomnichovskou anketní akcí Hlavního štábu sepsal jedno z nejotevřenějších hlášení o průběhu zářijové mobilizace. Přes jeho přímou a svéráznou povahu jej velitel Skupiny 1 uznával jako schopného organizátora a taktika na exponovaném úseku. Zde rozmlouvá 16. června 1938 s brig. gen. Ing. Aloisem Vicherkem, přednostou 1. oddělení III. (leteckého) odboru MNO při zájezdu prezidenta republiky Edvarda Beneše do plachtařského střediska Masarykovy letecké ligy (MLL) na vrchu Raná u Loun. Plk.pěch. J. Nosek předsedal krušohorské župě MLL.

FOTO: archiv Karla Straky

Mimořádná opatření v květnu zvýraznila tristní možnosti pěchoty při obraně proti tankům. Hlavní štáb rozhodl o způsobu zmírnění tohoto deficitu 6. září. Určená vojsková tělesa z obvodů ZVV Bratislava a Košice začala stavět podle dispozic MNO z 10. září 26 čet KPÚV po dvou kanonech. To obnášelo celkem 52 KPÚV ráže 37 mm v provedení „P“ – pro pěchotu. Určeny byly pro Skupinu 1 (13 čet – 26 kanonů), 2. divizi (6 čet – 12 kanonů) a 5. divizi (7 čet – 14 kanonů). Podrobnosti o jednotkách pro Skupinu 1 obsahuje tabulka č. 4.¹⁵ Četám měli velet důstojníci. Pro případ, že by se nepodařilo obsadit místa velitelů důstojníky, mohli četám velet i aspiranti s kanonovým výcvikem. Pro naplnění jejich stavu

se preferovali Češi a Slováci z obou aktuálně sloužících ročníků. Případný nedostatek mužstva se doplňoval záložníky povolányi na normální cvičení ve zbrani. Určené útvary dostaly za úkol vybavit čtyř tak, aby k cílovým vojskovým tělesům dorazily nejpozději 15. září. MNO rozhodlo vybavit každou četou před odjezdem úplnou mobilizační dotací munice.¹⁶

Takto zformované jednotky je nutné považovat za doplněk k těm prostředkům obrany proti útočné vozbě, které mohla vojsková tělesa Skupiny 1 mobilizačně postavit. Později, již v průběhu mobilizace, MNO provedlo revizi rozdělení KPÚV na útvary podle skutečného počtu zbraní. Do spuštění výstavby válečné polní armády

15 VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./4. odděl., sign. 38-2/18, č. j. 11537 hl. št./4. odděl., obsahující č. j. 4245 Taj. hl. št./1. odděl. 1938 z 8. 9. 1938 – Dočasné postavení a přemístění kanonových čet.

16 Výnos č. j. 14647 Taj.-/1. odděl. 1938 z 10. 9. 1938 – Dočasné postavení a přemístění kanonových čet. Uloženo tamtéž. V souvislosti s přípravou zmiňovaných čet KPÚV se připomínalo, že z hlediska celé čs. branné moci je plně pokryta mobilizační dotace municí jednotek KPÚV. Tzv. zemské válečné zálohy, jimiž disponovala ZVV, se podařilo naplnit pouze nárazovým střelivem. Pancéřové střelivo bylo dodáno jen v nepatrném množství. Např. u ZVV Praha šlo o 1/5 předepsaného stavu. Ústřední záloha neobsahovala municí pro KPÚV vůbec. VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./4. odděl., sign. 38-2/18, č. j. 11537 hl. št./4. odděl., rukopisná doložka s návrhem na doplnění výnosu výnos č. j. 14647 Taj.-/1. odděl. 1938.

se nepodařilo naplnit výzbrojní program. V případě Skupiny 1 vlastními prostředky proti útočné vzbě disponovaly hraničářské prapory 1, 21, 5 a 25 a pěší pluk 46. Celkem šlo o pět rot s rozdílným počtem čet a jednu čet. Dohromady to obnášelo 54 KPÚV. V uvedeném počtu je obsaženo 26 KPÚV předisponovaných ke Skupině 1 od útvarů ze Slovenska. Převážně šlo o zbraně vojsových těles, určených k obraně 1. hlavního obranného postavení. Pěší pluky 151 a 152 vlastní jednotky KPÚV neměly.¹⁷ Rozdělení KPÚV na útvary pěchoty Skupiny 1 obsahuje tabulka č. 5. Uvedenými prostředky ovšem nebyl stav jednotek KPÚV v úseku zajištění hranic Skupiny 1 zcela vyčerpán. Do obrany proti tankům mohly být nasazeny ještě kanonová rota ženijního praporu 22¹⁸ a kanonové roty 56 a 77.¹⁹

Dělostřelectvo reprezentovalo při výstavbě Skupiny 1 vleklý problém. Jeho řešení od počátku poznamenávala provizoria. Ta převládla nad snahou postavit tuto zbraň na standardní bázi. Zjevná je zde ale již počáteční závislost na dřívějších plánech. To by samo o sobě nevdalo, pokud by tím nebyla negativně ovlivňována bojeschopnost jiných vyšších jednotek. Zmíněné plány se realizovaly v průběhu květnových mimořádných vojenských opatření. Zařazení oddílů II./32. a III./32. do válečného složení Skupiny 1 lze za těchto podmínek interpretovat jako relikt dřívější sestavy. Otázka dělostřelecké podpory se tím k 1. červenci ale řešila neuspokojivě. Problematická závislost Skupiny 1 na dělostřelectvu Hraniční oblasti 32 přetrvávala. Jeho palebná síla poklesla skutečnými organizačními přesuny na kritickou úroveň. Z původního dělostřeleckého pluku 32 zbyl HO 32 pouze oddíl I./32. Později jí byl oddíl III./32. vrácen, ale místo něj přešel ke Skupině 1 kanonový oddíl I./32. vyzbrojený 8cm polními kanony vz. 17. Následky takového odloučení organických prostředků dělostřelectva se negativně projevily během zářijové mobilizace. Hraniční oblast 32, určená k obraně vysoce ohroženého plzeňského směru, disponovala jediným vlastním organickým dělostřeleckým oddílem III./32. Kvůli tomu se také ona stala závislou na výpomoci odjinud, v daném případě od vyššího sborového stupně. Bylo to Hraniční pásmo XI, z jehož válečného složení pocházel oddíl II./131. nasazený v úseku HO 32. Tím se ovšem zásadně oslabily

možnosti Hraničního pásma XI posilovat zvláště ohrožené směry, které by se projevily až za boje. V jeho podřízenosti zůstalo pouze velitelství dělostřeleckého pluku 131 a oddíl III./131. Ten byl ovšem zasazen u Skupiny 1. Zbývající dělostřelecký oddíl I./131 Hraniční pásmo XI rovněž nemohlo využít, jelikož jej Hlavní štáb předal do podřízenosti Velitelství 2. skupiny. Útvar se popsaným způsobem rozpustil mezi tři vyšší jednotky na divizním stupni, třebaže jím mělo podle původních předpokladů disponovat jen Hraniční pásmo XI.²⁰ Provedené přesuny ale ve skutečnosti neřešily nízkou palebnou kapacitu dělostřelectva Hraniční oblasti 32. Svědčí o tom vyjádření brig.gen. RTDr. Jana Klouda, velitele 2. divize, za mobilizace velitele Hraniční oblasti 32. O dělostřelectvu své oblasti retrospektivně napsal: „*Při rozsáhlosti fronty bylo nabíledni, že nebylo možno počítati s dělostřeleckou palebnou překradou. Nepatrný počet děl (celkem dva oddíly), jež byl u HO32, nemohl splniti ani minimální požadavky, které zde byly, tím méně pak palby daleké a vydatnou protipřípravu na vyslovená shromaždiště pěchoty a tanků.*“²¹

Hlavní štáb si již dříve uvědomoval, že toto uspořádání nemůže mít trvalou povahu. Snažil se je vyřešit rozhodnutím z 26. července o postavení lehkého dělostřeleckého pluku 18. Ten se měl stát vlastním organickým útvarem dělostřelectva Skupiny 1. Sestával by z jednoho oddílu horských kanonů (I./18.) a jednoho oddílu lehkých houfnic (II./18.). Očekávalo se, že bude k dispozici od 1. října.²² Postupně se ale stále více ukazovalo, že dělostřelecký pluk 18 se nepodaří ve stanoveném čase postavit tak, aby byl schopen nasazení od určeného dne. Nevyhovující situaci se Hlavní štáb rozhodl vyřešit opět improvizovaně, a to rozhodnutím o prisunutí některých prvků z východních oblastí státu. Šestého září 1938 vydalo 1. oddělení rozkaz k přesunu velitelství dělostřeleckého pluku 12, oddílů II./12. a III./12. a velitelství dělostřeleckého pluku 202 s oddíly II./202. a III./202. Oba oddíly dělostřeleckého pluku 12 byly vyzbrojeny 10cm lehkými polními houfnicemi vz. 14/19. Jeden oddíl dělostřeleckého pluku 202 měl ve výzbroji 7,5cm horské kanony vz. 15 a druhý 10cm lehké polní houfnice vz. 14/19. Dělostřelecký pluk 12 byl určen pro Skupinu 1 a dělostřelecký pluk 202 pro 5. divizi. Oba se přímo

17 VÚA–VHA, f. Vojenské útvary za branné pohotovosti státu (VÚBPS), velitelství (vel.) Palacký, inv. č. 237, Hlavní velitelství – štáb/3. odděl., č. j. 163, obsahující č. j. 4648 Mob. hl. št./1. odd. 1938 z 26. 9. 1938 – Kanonové jednotky – postavení, příloha Přehled mobilizovaných kanonových rot a čet.

18 Ženijní prapor 22 byl jedním ze tří motorizovaných ženijních praporů (21–23), jež existovaly v rámci čs. branné moci od 1. 10. 1937. Od téhož data působily i čtyři motorizované ženijní roty. Motorizované žen. prapory byly dislokovány odloučeně od ženijních pluků, jimž podléhaly. Konkrétně žen. prapor 22 byl podřízen ženijnímu pluku 5. Tyto útvary reprezentovaly moderně koncipovaný mobilní operativní prvek. Vytvořeny byly především ke speciálním zatarasovacím pracím na směrech předpokládaného nepřátelského postupu. Sestávaly z velitelství, hospodářské a technické správy, pomocné čety, dvou ženijních rot a kanonové roty. Přítomnost kanonových rot, vyzbrojených KPÚV, v sestavách praporů tohoto typu naznačuje, že mohly nejen vytvářet pasivní překážky, ale v kombinaci s nimi byly schopny klást účinný aktivní odpor. K organizaci a okolnostem vzniku blíže Rudolf SANDER, *Organizační a dislokační vývoj československé armády v letech 1918–1939*. Sborník archivních prací 1985, č. 1, s. 105–107. Nověji a podrobněji k jednotlivým praporům Jiří FIDLER – Václav SLUKA, *Encyklopedie branné moci republiky československé 1920–1938*. Praha 2006.

19 Mobilizačně postavenou kanonovou rotu 56 Hlavní štáb podřídil 5. října 1938 Velitelství XI. hraničního pásma, které jí dalo k dispozici Skupině 1. VÚA–VHA, f. VS I, k. 178, Velitelství I. sboru k č. j. 41400/taj. 3. odděl. 38, Hraniční pásmo XI – 3. oddělení, Válečný deník, záznam z 5. 10. 1938, odkaz na č. j. 3383, s. 75.

20 Tyto skutečnosti plynou ze vzájemné komparace následujících pramenů VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–22/2–4, č. j. 7001 Mob. – hl. št./1. odděl. 1937, vydané č. j. 2151 Mob. – hl. št./1. odděl. 1938, platící od 1. 7. 1938, Příloha G/13 – Válečné složení Velitelství 1. skupiny. Srov. k tomu VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–22/2–4, č. j. 7001 Mob. – hl. št./1. odděl. 1937 – Válečné složení vyšších jednotek k 15. 5. 1938. Příloha G/2 Válečné složení 32. Hraniční oblasti. Zde viz záznamy o provedených změnách v jejím složení. VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–22/2–15, Válečné složení Hraniční oblasti 32 ku dni 4. října 1938. VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení Velitelství 2. divize č. j. 4099/taj. oper. 1939 z 14. 2. 1939, oddíl 1. Ocenění bojové hodnoty prvků, jež byly za mimořádných opatření přiděleny velitelství HO 32, respektive, jež spolupracovaly, část Dělostřelectvo. Nově o začlenění děl. oddílu I./131. ke Skupině 2 viz např. P. ŠRAMEK, *Obrana hranic jižní Moravy na podzim 1938*. In: XXX. Mikulovská symposia 2008 – Hranice na jižní Moravě a její obrana od doby římské, s. 322, 325.

21 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení Velitelství 2. divize č. j. 4099/taj. oper. 1939 z 14. 2. 1939, oddíl 1, část Dělostřelectvo.

22 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení č. j. 7556 – hl. št./1. odděl. 1939 z 2. 3. 1939 – Zdokonalení mobilizačních příprav v období od 15. 2. 1938 do vyhlášení mobilizace 1938, oddíl IV. Období od 20/5 až do vyhlášení mobilizace.

podřizovaly velitelstvím cílových vyšších jednotek. V případě Skupiny 1 šlo o přechodné řešení, jímž se měla překlenout doba do začátku plnohodnotné funkce dělostřeleckého pluku 18. Hlavní štáb předpokládal, že k návratu obou pluků do domovských posádek dojde nejpozději v lednu roku 1939. Při výběru míst dočasné dislokace se nařizovalo, aby byla zvolena blízko předpokládaného nasazení. V případě dělostřeleckého pluku 12 šlo o prostor vymezený na severu řekou Ohří, na západě čarou Měcholupy – Rakovník, na jihu řekou Berounek a na východě Prahou a Berounem. Z možných míst byly ovšem vyloučeny Žatec a Postoloprty, tedy posádky, které byly již vyhrazeny pro formování dělostřeleckého pluku 18. Začátek přesunů do Čech Hlavní štáb stanovil na 9. září. Transport se plánoval bez munice. Hlavní štáb pověřil ZVV Praha, aby ze střeliva, které mu přidělil, oba pluky zabezpečil. Konkrétně pro dělostřelecký pluk 12 byl zřízen muniční sklad v Nových Hradech u Loun, kam bylo deponováno 3840 ran. Šlo o zvláštní přiděl Hlavního štábu nad zemskou válečnou zásobou ZVV Praha. Z něj bylo možné čerpat 12 palebných průměrů po 114 ranách, tj. celkem 1368 ran, což se považovalo za základ pro první fáze boje. Dělostřelecký pluk 12 figuroval pod svým dosavadním označením do 24. září, kdy jej Hlavní štáb přečísloval na dělostřelecký pluk 42.²³

Formování již zmiňovaného dělostřeleckého pluku 18 reprezentuje samostatnou kapitolu ve vývoji Skupiny 1. V nejvyhrocenějších okamžicích podzimní krize, 29. září 1938, útvar ještě nebyl schopen bojového nasazení. Personálně se jej sice podařilo zformovat – stanovené počty důstojníků, rotmistřů, dělesloužících a z velké části i mužstva byly dosaženy. Útvar měl i větší část potřebné výzbroje. Pro oddíl II./18. byly dodány čtyři 10cm lehké houfnice vz. 14/19. Pro oddíl I./18 dva z předepsaných čtyř 7,5cm horských kanonů vz. 15. Postupně přicházel další materiál, speciální vybavení a výstroj. Munice byla zajištěna v dostatečném množství. Akceschopnost pluku nejvážněji omezovala neúplnost důležitých přepravních komponentů horských kanonů. Bez nich se kanonový oddíl nemohl přesouvat. Pohyblivost komplikoval i problematický stav řady přidělených koní. To vedlo k tomu, že do Mnichova celý útvar zůstal v Postoloprtech, kde se formoval. Žádná jeho část se do té doby nedostala na hlavní obranné postavení.²⁴ Po Mnichovu se situace výrazně zhoršila. Ústup do vnitrozemí a snaha nasadit nehotový celek do pomnichovského zajištění hranic obnažila syrovost nedokončené organizace. Především vlivem propouštění záložníků německé národnosti do odstoupeného území se početní stav pluku dostával na kritickou úroveň. Veliteli nezbylo 5. října

nic jiného, než konstatovat, že kvůli sníženému počtu mužstva a chybějícímu materiálu nelze jeho útvar považovat nejen za bojeschopný, ale vůbec životaschopný. Naplněním těch částí pluku, které by byly zasazeny přímo do sestavy zajištění hranic, by došlo k odčerpání mužstva z ostatních částí útvaru. To by vedlo k jejich faktickému rozpadu. Nedostatek základní výzbroje a vybavení přetrvával. Příslušníci pluku postrádali kupř. přilby a plynové masky.²⁵ Poměry u pluku byly natolik tristní, že Velitelství 1. skupiny navrhlo 12. října Velitelství XI. hraničního pásma útvar rozpustit. O jeho existenci ale bylo mezitím již rozhodnuto. Nejprve ústním rozkazem z 11. října a pak potvrzujícím písemným rozkazem z následujícího dne. Velitelství XI. hraničního pásma nařídilo útvar likvidovat.²⁶

Vývoj Velitelství 1. skupiny začal směřovat k vrcholné fázi již krátce po zahájení mimořádných vojenských opatření v polovině září. Praxe následující branné pohotovosti vnesla odlišnosti, jež modifikovaly jeho dříve plánované mobilizační doplnění. Důležitost úseku a značné množství přidělených sil si ve finále opravdu vynutily rozšíření stávajících dvou oddělení štábu na klasická čtyři oddělení. S tak zásadní změnou válečné složení platné od 1. července 1938 nepočítalo. Okamžik jejího uskutečnění nelze přesně určit. Dochovaná operační dokumentace naznačuje, že se tak stalo po vyhlášení mobilizace, spíše ale až po Mnichovu. Existence čtyř oddělení štábu je přímo doložena k 5. říjnu. Ze záhlaví spisů z prvních dnů po Mnichovu plyne, že přípravy na ústup z odstoupených území řídila ještě dřívější dvě oddělení. Z toho lze dovodit, že objem prací z období nastalých územních změn si vynutil diferenciaci a oborovou specifikaci štábních prací podle standardního modelu čtyř oddělení štábu.²⁷

Z hlediska teorie čs. vojenského umění šlo o zajímavý případ. Mírový štáb Velitelství 1. skupiny pracoval před vyhlášením mobilizace v takovém organizačním složení, které ještě připouštěly příslušné služební předpisy čs. branné moci, zejména G-1 Předpis o pravomoci a působnosti štábů. Tento předpis připouštěl v době míru, kvůli menšímu počtu důstojníků ve štábu divize, aby funkce 1. a 4. oddělení byla sloučena v jednom oddělení a působnost 2. a 3. oddělení ve druhém oddělení. Rozdělení na klasická čtyři oddělení štábu se mělo zachovávat jen po stránce metodického třídění rozkazů a spisů, jež musely být i za těchto redukovaných podmínek opatřeny záhlavím příslušného oddělení podle povahy projednávané věci. Potud by skladba štábu Skupiny 1 vyhovovala platným předpisům. Od jejich zásad ji ale výrazně odlišuje fakt, že s redukovanou mírovou

23 VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./4. odděl., sign. 7-2/7-2, č. j. 11919 hl. št./4. odděl., obsahující č. j. 4236 Taj. hl. št./1. odděl. 1938 ze 7. 9. 1938 – Dočasně přemístění děl. pluku 202 a děl. pluku 12. K tomu viz ještě c. f., sign. 38-2/18, č. j. 11537 hl. št./4. odděl., obsahující č. j. 4848 Taj. hl. št./3. odděl. 1938 ze 6. 9. 1938 – Dočasně přidělení a rukopisná doložka s údaji o přidělení munice.

24 VÚA-VHA, f. VS I, k. 179, Velitelství XI. hraničního pásma, Dalibor 8 (později 9) – velitelství dělostřelectva, Příloha č. 1-126 od 17./9. do 17. 10. 1938, složka 30. 9., příloha č. 44-48, č. j. 1112 Taj. 1938 z 29. 9. 1938 – Situační hlášení děl. pluku 18.

25 VÚA-VHA, f. VS I, k. 179, Velitelství XI. hraničního pásma, Dalibor 8 (později 9) – velitelství dělostřelectva, Příl. č. 1-126 od 17./9. do 17. 10. 1938, složka 5. 10., příloha č. 76-80, č. j. 1144 Taj. 1938 z 5. 10. 1938 – Materiální situace děl. pluku 18 – hlášení.

26 VÚA-VHA, f. VS I, k. 179, Velitelství XI. hraničního pásma, Dalibor 8 (později 9) – velitelství dělostřelectva, Příl. č. 1-126 od 17./9. do 17. 10. 1938, složka 13. 10., příloha č. 115-117, spis Velitelství 1. skupiny č. j. 3316/1. odděl. z 10. 10. 1938, obsahující č. j. 1172 Taj. 1938 z 9. 10. 1938 – Počty děl. pluku 18 – hlášení. Dokument obsahuje strojopisný návrh Velitele 1. skupiny v zastoupení plk.pěch. Tomáše Plcha na zrušení děl. pluku 18 a rukopisný záznam ze 14. 10. 1938 o rozhodnutí útvar zrušit. Podepsáno velitelem dělostřelectva Hraničního pásma XI brig.gen. Václavem Šárou. Citovaná signatura obsahuje celou řadu dalších dochovaných písemností děl. pluku 18, které autenticky, nezprostředkovaně a podrobně dokládají jeho vývoj.

27 Zjištěné poznatky plynou z komparace těchto dokumentů VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32-22/2-4, č. j. 7001 Mob. – hl. št./1. odděl. 1937, vydané č. j. 2151 Mob. – hl. št./1. odděl. 1938, platící od 1. 7. 1938, Příloha G/13 – Válečné složení Velitelství 1. skupiny a VÚA-VHA, f. VS I, k. 179, Velitelství XI. hraničního pásma, Dalibor 16 – automobilní služba, č. j. 12051 Velitelství XI. hraničního pásma z 5. 10. 1938, obsahující č. j. 2000/Taj. 3. odděl. 1938 Velitelství 1. skupiny – Smluvená krycí jména.

Tab. 6 Organizace Velitelství 1. skupiny (stav k 5. 10. 1938)

Velitel: brig.gen. Václav Petřík
Náčelník štábu: pplk.gšt. Ferdinand Kočí
1. oddělení
2. oddělení
3. oddělení
4. oddělení
Velitel dělostřelectva: plk.děl. Jan Vlachý
Velitel ženijního vojska: škpt.žen. Přemysl Foršt
Velitel telegrafního vojska: škpt.tel. František Jiránek
Přednosta intendanční služby: kpt.prov. Josef Krejčí
Přednosta zdravotnické služby: pplk.zdrav. MUDr. Jaroslav Zeman
Přednosta veterinární služby: nezjištěno
Přednosta dopravní služby: škpt.děl. Vávra
Hospodářská správa: kpt.prov. Karel Vacek

Pramen: VÚA-VHA, f. VS I, k. 179, Vel. XI. hran. pásma, Dalibor 8 (později 9) – vel. dělostřelectva, Příl. č. 1–126 od 17.10. do 17. 10. 1938, sl. 18. 9., příl. č. 1, 18. 9. 1938; VÚA-VHA, f. VS I, k. 178, Vel. XI. hran. pásma, Dalibor 13 – intendance, telegram Vel. 1. skup. č. j. 3165/intend. ze 7. 10. 1938; VÚA-VHA, f. VS I, k. 179, Vel. XI. hran. pásma, Dalibor 16 – automobilní služba, telegram Vel. 1. skup. č. j. 3254 ze 7. 10. 1938 a č. j. 2000/Taj. 3. odděl. 1938 Vel. 1. skupiny – Smluvená krycí jména. VÚA-VHA, Sbirka kvalifikačních listin gázistů.

strukturou pracovala i během branné pohotovosti. Teprve tlak vnějších okolností si vynutil aplikovat platný standard i zde. Podle předepsaných zásad čs. vojenského umění mělo rozvedení dvou oddělení na čtyři nastat již s vyvedením vyšší jednotky do pole, v daném konkrétním případě se zahájením mobilizace, resp. se spuštěním pohotovostních opatření před mobilizací.²⁸

Původně plánované válečné složení rovněž explicitně nezmiňovalo funkce velitelů dělostřelectva, ženijního vojska a telegrafního vojska ani služební místa přednostů intendanční, zdravotnické, veterinární a dopravní služby. Personál pro řízení většiny uvedených zbraní a služeb měl být ovšem podle mobilizačního plánu přidělen.²⁹ Byla to především snaha přiblížit organizaci štábu standardní divizi, která vedla k zavedení výše zmíněných funkcí i ve štábu Skupiny 1. O plnohodnotných podmínkách pro jejich výkon však lze pochybovat. Dobře je to patrné na funkci velitele dělostřelectva. Vybrán pro ni byl plk.děl. Jan Vlachý, velitel dělostřeleckého pluku 2, jenž mobilizačně zabezpečoval dělostřelecký pluk 32. Ke štábu Skupiny 1 byl odeslán již 18. září. Improvizovanému

vzniku jeho služebního místa nasvědčuje fakt, že po příjezdu na místo určení postrádal informace o svých pravomocích a vůbec celkovém poslání. Zjistil je teprve dotazem u štábu I. sboru, odkud mu bylo sděleno, že má působit pouze jako dělostřelecký technický poradce. To obnášelo dohlížet na provedení přípravných prací u vojskových těles dělostřelectva, které byly přiděleny Skupině 1. Vyžádat si pomocný personál od svého útvaru z Plzně mu bylo na vyšší rozkaz zapovězeno. Vybírat mohl jen z personálu, jímž disponoval štáb, k němuž byl přidělen. V podstatě jediného důstojníka čekalo řešení záležitostí v souhrnu více než dvou rozdílně organizovaných a vyzbrojených dělostřeleckých pluků!³⁰

To, že byly funkce velitelů zbraní a přednostů služeb utvářeny improvizovaným způsobem, je ještě více zřejmé v případě přednosta intendanční služby. Ta vznikla z přímé iniciativy pplk.intend. Jana Čejky, přednosta intendanční služby Velitelství XI. hraničního pásma. Po vyhlášení mobilizace rychle rozpoznal, že se svým aparátem nemůže řídit chod služeb u atypické vyšší jednotky, jakou byla Skupina 1. Jediný mladší a méně zkušený kpt.prov. Josef Krejčí, jenž byl přidělen štábu skupiny, nemohl sám zvládnout zásobování téměř třiceti tisíc mužů. Pplk.intend. J. Čejka se proto po služební linii obrátil na Velitelství I. armády. V reakci na tento podnět zřídilo u Velitelství 1. skupiny intendanci s omezením na dobu branné pohotovosti. Jejím přednostou byl určen kpt.prov. J. Krejčí. K dispozici dostal kpt.děl. Františka Šimáčka, frekventanta Vysoké intendantské školy. Pplk.intend. Čejka přidělil Velitelství 1. skupiny ještě úplnou hospodářskou správu. Prostřednictvím svého aparátu se postaral také o systematický dohled a kontrolu výkonu intendanční služby u Skupiny 1.³¹ Z takto doložených skutečností vyplývá, že mírové a pak i válečné složení Velitelství 1. skupiny byla poddimenzována. Její velitel na slabé organizační a personální vybavení upozorňoval již v létě roku 1938. Až záříjová pohotovostní opatření a definitivně mobilizace prokázaly, že početnou vyšší jednotku nemůže řídit poddimenzované velitelství. Snaha Hlavního štábu šetřit s lidmi a funkcemi nebyla v daném zvláštním případě na místě.

Dobu relativního klidu a čas bezprostředních příprav k válce od sebe přesně oddělilo datum 13. září 1938. Ministr národní obrany F. Machník nařídil povolat příslušníky I. zálohy a náhradní zálohy na mimořádné cvičení v míru. Rozkaz doplnil upřesňující dovětek. Podle něho se zatím nepovolával nejmladší ročník I. zálohy.³² Tímto opatřením prozatím vyústily nejnovější iniciativy Hlavního štábu. Intenzivně je rozvíjel od okamžiku, kdy Sudetoněmecká strana úmyslně přerušila rozhovory s vládou a začala vyvolávat první incidenty. Jeho výzvy

28 Viz Služební předpis čs. branné moci G-1 Předpis o pravomoci a působnosti štábů, vydáno tiskem 1922, s. 16–17. Standardní působnost oddělení štábů ZVV a divizí byla tato: 1. oddělení – veškeré organizační a mobilizační práce a osobní věci, 2. oddělení – zpravodajství a tiskové záležitosti, 3. oddělení – operační práce, výcvik, osvětová a tělovýchovná činnost, 4. oddělení – řízení služeb a provádění veškerých přesunů a převozů. Podrobně G-1 Předpis o pravomoci a působnosti štábů, s. 16–62. Srov. k tomu Služební předpis čs. branné moci G-V Polní řád, vydáno tiskem 1925, s. 11–19.

29 VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–22/2–4, č. j. 7001 Mob. – hl. št./1. odděl. 1937, vydané č. j. 2151 Mob. – hl. št./1. odděl. 1938, platící od 1. 7. 1938, Příloha G/13 – Válečné složení Velitelství 1. skupiny.

30 VÚA-VHA, f. VS I, k. 179, Velitelství XI. hraničního pásma, Dalibor 8 (později 9) – velitelství dělostřelectva, Příl. č. 1–126 od 17.10. do 17. 10. 1938, složka 18. 9., příloha č. 1, záznamy z 18. 9. 1938; záznam telegrafického rozhovoru z 19. 9. 1938.

31 VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení pplk.intend. J. Čejky, přednosta intendanční služby Velitelství XI. hraničního pásma, oddíl 1) Intendace.

32 VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–1/9–17, č. j. 4317 Mob. hl. št./1. odděl. ze 13. 9. 1938 – Rozkaz ministra národní obrany k povolání na zvláštní cvičení v míru podle odst. 4, první věty § 22 branného zákona. Spisovna Hlavního štábu tento dokument opatřila již v době jeho vzniku označením „historický dokument“. Opatření podle tohoto rozkazu se aktivovala heslem „Domobrana“, které nahrazovalo dřívější heslo „Provedte zvýšení počtů podle plánu C“. O změně uvedených aktivačních hesel viz č. j. 2726 Mob. hl. št./1. odděl. z 2. 6. 1938 – Mimořádná opatření podle plánu C a podle čl. 70a předp. Mob.-1 – Nové přípravy.

FOTO: archiv Karla Stráky

Opevňovací práce si vyžádaly i v úseku Skupiny 1 nezvyklá stavební řešení. Při projekci linie lehkého opevnění podél Ohře bylo kupříkladu nutné umístit jeden z objektů pod oblouk silničního mostu v Postoloprtech. Unikátní fotografie pochází z října 1938, kdy bývalý úsek II./151. praporu obsadily jednotky německé branné moci.

zesílily především následkem pokusu sudetoněmeckých separatistů o puč v pohraničí. Na naléhavosti jim vedle toho dodaly četné poznatky o nebezpečné aktivitě německé branné moci v blízkosti čs. státních hranic. Z iniciativy arm.gen. L. Krejčího se sešla Nejvyšší rada obrany státu. Jejím kolegiu referoval o aktuální vojenské situaci republiky. V závěru upozornil na nutnost provést ostrahu hranic, a to minimálně v rozsahu květnových mimořádných vojenských opatření. Navázal tím na memorandum z 9. září 1938. Z vojenského hlediska v něm obhajoval nezbytnost splnit včas řadu důležitých podmínek pro úspěšnou obranu republiky.

Zájem Hlavního štábu byl plně odůvodněný. Rozsah a povaha dalšího postupu armády se ale nutně musela posoudit nejprve z určujících politických hledisek. Čs. vláda úzkostlivě dbala na to, aby především západní diplomacie nehleděly na Československo jako na původce napětí. To determinovalo i její pokyny pro armádu. Z úvahy o politických podmínkách vzešlo rozhodnutí zvýšit pohotovost obrany státu hlavně posílením systému zajištění hranic. To nastalo již zmíněným rozkazem ministra národní obrany. Souhrnem povolaných záloh, dvou ročníků prezenční služby a mužů, kteří konali běžné vojenské cvičení, se podařilo stav armády zvýšit na 357 600 osob (bez Stráže obrany státu, která vojenskému velení zatím nepodléhala).³³ Tento krok byl výsledkem politického kompromisu, jenž vojenskému velení vycházel vstříc jen do určité míry. V zásadě šlo o minimalistické řešení, které prozatím ani nepřesáhlo celkový rozsah mimořádných opatření z května.

Ministrův rozkaz ze 13. září se v první řadě vztahoval na útvary, jichž se týkaly směrnice k zajištění lehkého opevnění podle výnosu z 15. února 1938. Z toho plyne, že Skupina 1 pocítila začátek pohotovosti nejnaléhavěji u pěchoty. Hodnotí-li se efektivita nejnovějších opatření z hlediska dosažení pohotovosti, pak plně prokázala

svůj účel. Systém povolání záloh do sítě decentralizovaných výzbrojních stanic plně potvrdil svou efektivitu. Vojсковá tělesa dosáhla stavu pohotovosti ve většině případů do 24 hodin od převzetí rozkazu ke svolání záloh do výzbrojních středisek. Osádky LO na plných stavech dorazily na místa určení ještě dříve. V uvedené lhůtě se podařilo odbavit rukující záložníky pro službu v poli a obsadit objekty lehkého opevnění plnými počty. Strážní prapory rozložené v těsné blízkosti linie LO na Ohři dokázaly připravit určené úseky k obraně v rekordním čase, jenž kulminoval mezi třemi až osmi hodinami. DOV v létě předvídatě vybrala či doplňkově zajistila z jiných doplňovacích obvodů jistou zálohu Čechů nad potřebný stav. Díky tomuto prozíravému kroku se záložníci německé národnosti vyskytli mezi povolanci v množství, které nepřesáhlo 1–2 %, ve výjimečném případě 5 %.³⁴ Národnostní homogenitu povolaných doplňků obecně nenarušila ani skutečnost, že po jejich narukování vzniklo vůči některým záložníkům, kteří byli evidováni jako Češi, podezření z inklinace k německé národnosti.³⁵ Velitelství I. sboru vydalo 22. září 1938 zvláštní nařízení. V zájmu národnostní jednotlosti vojenských těles zajištění hranic se útvarům nařizovalo, aby aktivní mužstvo německé národnosti, pokud se vyskytovalo, bylo u polních útvarů redukováno na nepatrné množství. Zbylí Němci měli být převedeni do pracovních rot. Všichni Němci povolání před mobilizací i za mobilizace se přesouvali k pracovním rotám.³⁶

Zdá se, že výběr doplňků měl závažný, v oficiálních instrukcích nevyslovený, smysl. Lze jej definovat jako morální faktor, tedy vlastenecky a patriotismem motivované odhodlání bránit region svého bydliště, případně původu, se zbraní v ruce. Tento fakt výrazně vynikl ve specifickém regionu na Mostecku a v kraji kolem Bíliny. Jako nejodhodlanější vojáci se projevovali ti, kteří v civilu pracovali jako horníci. V předcházejících letech museli snášet těžké sociální následky hospodářské krize. Vojenské orgány je přesto při výběru považovaly za budoucí nejspolehlivější obránce. Tento předpoklad se v září 1938 potvrdil.³⁷

Hladké zaujetí obrany na linii hlavního obranného postavení splnilo elementární předpoklad pohotovosti. Jak se ale ukázalo již v květnu, rychlost neznamenala totéž co hodnotná připravenost k boji. Od jarní pohotovosti uplynulo velmi málo času na to, aby se podařilo alespoň zčásti vyrovnat značný kvalitativní nepoměr vojenské hodnoty aktivně sloužícího mužstva a záloh. Někteří záložníci povolání již v květnu vykazovali jisté zlepšení, ale celkově se kvůli novému výběru doplňků zopakovala fatální neznalost obsluhy standardních vzorů zbraní zaváděných v armádě od 2. poloviny 20. let. Hodnota rychlého zaujetí obrany tím v prvních dnech klesala. Mobilizované útvary vykazovaly na počátku pohotovosti nízkou vojenskou hodnotu, třebaže morální stav se udržoval až do Mnichova obecně na velmi vysoké úrovni. Řešení spočívalo v intenzivním výcviku přímo na hlavním obranném postavení. V souvislosti s tím se

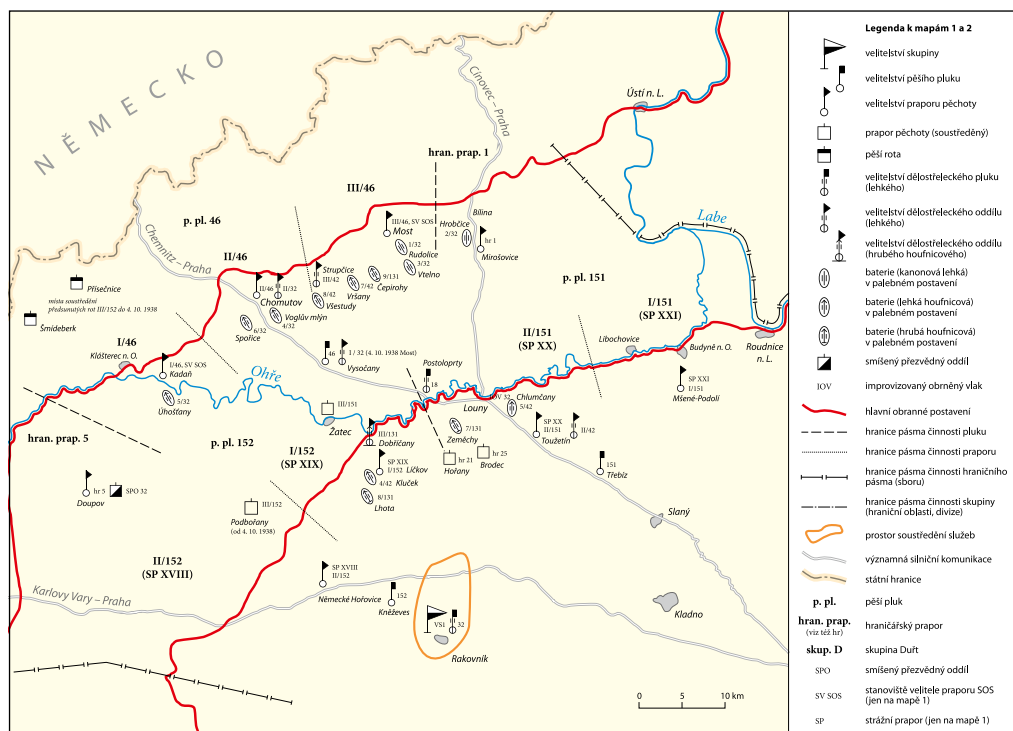
33 VÚA–VHA, f. VÚBPS, vel. Palacký, k. 4, inv. č. 241, přehled Mimořádná opatření 13. 9. 1938.

34 Prezentované poznatky jsou souhrnem mnoha údajů, jež se dochovaly ve VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–1/9–14, sběrný arch vedený pod č. j. 4382 MNO – hl. št./1. odděl. – nástup záložníků poznatky, obsahující č. j. 462 Taj. – gen. insp. br. m. 1938 ze 16. 9. 1938 – Skupina Rakovník.

35 Věc ojediněle zmiňuje VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení pěšího pluku 46 č. j. 4080/taj. 39 – Armáda v roce 1938 – Relace „A“ pluku (p. pl. 46).

36 VÚA–VHA, f. VS I, k. 179, Vel. XI. hran. pásma, Dalibor 8 (později 9) – vel. dělostřelectva, Příl. č. 1–126 od 17./9. do 17. 10. 1938, sl. 18. 9., příl. č. 7–8, 22. 9. 1938.

37 Dokládá VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, Hlášení hraničářského praporu 1, zpracované pod č. j. 187 Taj./1939 z 11. 2. 1939.

Mapa 1: Sestava zajištění hranic Skupiny 1 podle stavu z 30. září 1938.

projevila zajímavá zkušenost. Velitelé vojenských těles si povšimli, že jako hodnotní vojáci se projevovali záložníci nejstarších ročníků, kteří jako mladí poznali útrapy bojů na frontách velké války. Ti si dokázali dobře poradit i při neznalosti nejnovějších předpisů. Svými vojenskými návyky zastínilí příslušníky mladších ročníků.³⁸

Do září se nepodařilo metodicky uspokojivě vyřešit spojení základu, jež tvořil mírový útvar, s mobilizačně vytvářeným tělesem. Šlo přitom o prvotní tezi nejnovějších směrnic. Konkrétně se to týkalo pěších pluků zajištění lehkého opevnění 151 a 152. To, že v září roku 1938 již nebyly nasazeny na prvním, ale na druhém hlavním obranném postavení Skupiny 1, problém neřešilo. Na podzim splynuly se čtyřmi strážními prapory dislokovanými podél Ohře. Je až překvapivé, že tak závažný problém, jaký představovalo spojení pluků ZLO se strážními prapory, zůstal do září nevyřešen. Spornou věc nijak podrobněji nespecifikoval ani předpis G-XI-1 Zajištění hranic, ani jeho dodatek.³⁹ V praxi se tato metodická nedůslednost projevila tím, že velitelské aparáty obou pluků, tvořené důstojníky ve výslužbě a v záloze, zůstaly nevyužity, jelikož velení převzaly tak jako na jaře aktivní velitelské orgány strážních praporů. Platilo to o velení jak na stupni pluku, tak i praporu, roty i čety. Složitost syntézy obou prvků prohloubila i skutečnost, že do úseků zajištění hranic pěších pluků 151 a 152 nebyly začleněny jejich třetí prapory. Po aktivování nenastoupily do

opevnění, ale staly se součástí zálohy Skupiny 1. Situace zmiňovaných útvarů vypadala tak, že prapor I./151. splynul se strážním praporem XXI a prapor II./151. se strážním praporem XX. Štáb takto utvořeného tělesa byl sestaven z původního velitelství pěšího pluku 151 a z části velitelského aparátu, kterou dodal hraničářský prapor 1. Sousední pěší pluk 152 byl organizován analogicky. Prapor I./152. splynul se strážním praporem XIX a prapor II./152. se strážním praporem XVIII. Jeho štáb vzešel ze spojení původního velitelství pěšího pluku 152 s částí velitelského aparátu od hraničářského praporu 5.⁴⁰ Jejich územní taktickou situaci zobrazuje mapa č. 1.

Nutnost obsadit úseky s mnoha objekty LO a problematické spojování strážních praporů s pluky ZLO vedly k početnímu předimenzování jednotek v plukovním svazu. Jejich značně znásobenému stavu neodpovídala velitelský aparát, jenž nebyl na tak velké stavy připraven. To způsobovalo četné potíže taktického, evidenčního i zásobovacího charakteru. Kupříkladu pěší pluk 151 měl do 9. října ve stavu až 7800 mužů. To byl počet, jenž reprezentoval polovinu divize! Přepjaté početní stavy vojenských těles popíraly dřívější princip, z něhož vycházela výstavba opevnění. To mělo původně síly uspořít, nikoliv ještě násobit nároky na jeho obsazení.⁴¹

Komplikovaná organizace obrany na 2. hlavním obranném postavení měla podstatnou příčinu. Během zářijové mobilizace se uskutečnil velmi nedokonalý obraz toho, co Hlavní štáb hodlal realizovat v mírové formě již na podzim roku 1938 a ve válečném složení od února následujícího roku. Šlo o vznik dvou nových pěších pluků 49 a 50. První z nich by sestával z hraničářských praporů 5, 25 a strážních praporů XVIII a XIX. Druhý z hraničářských praporů 1, 21 a strážních praporů XX a XXI. Uvedené hraničářské a strážní prapory se měly transformovat na klasické polní prapory v plukovním svazu.⁴² Před mobilizací bylo ale k tomuto zásadnímu opatření v praktické rovině jen nakročeno. K jeho uskutečnění nebyla vyřešena celá řada problémů a podmínek organizačního, operačního, materiálního a hospodářsko-správního

38 Tamtéž a VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38-2/39, hlášení pěšího pluku 46 č. j. 4080/taj. 39 – Armáda v roce 1938 – Relace „A“ pluku (p. pl. 46).

39 Srov. SKBM, G-XI-1 Zajištění hranic, vydáno tiskem 1938.

40 Proces syntézy sledovaných vojenských těles dokládá VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38-2/39, hlášení velitelství I. sboru č. j. 44911/Taj. 3. odděl. 1938 z 10. 2. 1939, příloha II) R – č. j. 4057/Taj. oper. 1938 – hlášení velitele Skupiny 1; hlášení pěšího pluku 46 č. j. 4080/taj. 39 – Armáda v roce 1938 – relace, obsahující dokument Relace o průběhu mobilizace pěšího pluku 152 (ZLO) za plánu „C“; hlášení hraničářského praporu 1, zpracované pod č. j. 187 Taj./1939 z 11. 2. 1939 a poznatky získané po stránce organizační a materiální při aktivování pěšího pluku 151. Uloženo pod shodnou signaturou.

41 Problémy tohoto typu dokládá v případě Skupiny 1 především VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38-2/39, hlášení pěšího pluku 46 č. j. 4080/taj. 39 – Armáda v roce 1938 – relace, obsahující dokument Relace o průběhu mobilizace pěšího pluku 152 (ZLO) za plánu „C“. Viz též poznatky získané po stránce organizační a materiální při aktivování pěšího pluku 151. Uloženo pod shodnou signaturou.

42 K pozadí plánovaného vzniku těchto vojenských těles viz blíže K. STRAKA, *Vznik Skupiny 1 v květnu 1938*, s. 24.

FOTO: archiv Karla Straky

Tento motiv vznikl počátkem října 1938 jako památní snímek. Příslušníci německé 1. pancéřové divize si se zájmem prohlížejí objekty čs. lehkého opevnění nedaleko Kadaně. Krátce předtím z nich ustoupily osádky I./46. praporu. Aniž by to němečtí vojáci tušili, zanechali zajímavé svědectví o taktickém systému obrany. Boční palby lehkých objektů z roku 1937 (na snímku) udržovaly lineární spojitost obrany (viz do boku orientovaná střílna pod mužem v černém tankistickém stejnokroji). Palby starších objektů z roku 1936 z druhého sledu tento a další sousední objekty přestřelovaly. Pokrývaly tak volné prostory v předpolí, kam směřuje objekt fotoaparátu. Ne vždy a ne všude se podařilo vytvořit takovou efektivní souhrnu rozdílných taktických systémů.

charakteru. V září 1938 tak vznikla pro efektivní a přehlednou organizaci obrany naprosto neúnosná situace, kdy slabě vybavená velitelství hraničářských praporů 1 a 5 stěží zvládala šest praporů, které každému z nich podléhaly.⁴³

Od 18. září 1938 začalo sestavu pěchoty Skupiny 1 doplňovat dělostřelectvo. Skupina 1 vykazovala v oblasti této zbraně značný nadstandard v měřítku celé mobilizované polní armády. Neplynulo to pouze z nutnosti zajistit přímou podporu pěchotě rozložené na dvou hlavních obranných postaveních. Z celkové palebné kapacity je zřejmé, jak značný význam se přikládal danému operačnímu prostoru. Souhrnnou bilanci nasazených prostředků reprezentovaly na 1. hlavním obranném postavení 3 baterie o 4 dělech vyzbrojené 8cm polními kanony vz. 17, 5 baterií o 3 dělech vyzbrojené 10cm lehkými polními houfnicemi vz. 14/19 a 1 baterie o 3 dělech s 15cm hrubými houfnicemi vz. 14/16. Na 2. hlavním obranném postavení se rozložily 2 baterie 10cm lehkých polních houfnic vz. 14/19 a 2 baterie 15cm hrubých houfnic vz. 14/16. Počet děl v baterii byl shodný s bateriemi na 1. hlavním obranném postavení. Uvedené počty nebyly

Tabulka č. 7 – Stav munice přidělené Skupině 1 k 1. 10. 1938

Druh	Počet (v kusech)
Granáty PÚV	9540 (z toho 7560 ks pancéřových)
Střelivo pro lehké polní kanony 8cm	3732
Střelivo pro lehké polní houfnice 10cm	3468
Střelivo pro hrubé houfnice 15cm	3036
Miny 8cm	4900
Miny 9cm	1884
Pěchotní střelivo 7,92mm puškové	21 025 872
Pěchotní střelivo 9mm pistolové	42 198
Ruční granáty	48 577
Signální a osvětlovací rakety	12 301
Další přidělená munice	
Střelivo pro lehké polní kanony 8cm	4 vagonů
Střelivo pro lehké polní houfnice 10cm	9 vagonů
Střelivo pro hrubé houfnice 15cm	6 vagonů
Pěchotní munice	4 vagonů
Letecká munice (pro letku 11)*	
Pumy trhavé 10 kg	240
Pumy trhavé 20 kg	100
Pumy skříňové s nárazovými šípky 20 kg	60
Pumy skříňové se zápalnými šípky 20 kg	60

Pramen: VÚA-VHA, f. VS I, k. 179, Vel. XI. hran. pásma, Dalibor 13 – intendance, č. j. 5027/8, obsahující č. j. 2964/19 Taj. 1. odděl. 1938 z 29. 9. 1938 – Munice dělostřelecká a pěchotní, Příloha č. 1–3 a č. j. 2981/5 Taj. 4. odděl. 1938 z 30. 9. 1938 – Pěchotní munice – hlášení. C. f., k. 178, Vel. XI. hran. pásma, Dalibor 7 – 4. odděl., č. j. 33/Taj. mat. 38 velitelství letectva 1. armády ze 30. 9. 1938 – Všeobecný operační rozkaz č. 1.

Poznámka: * Příděl ze zemské válečné zásoby na 12 dnů bojové činnosti (doplňk k mobilizační dotaci letky 11).

konečné. První postavení měly posílit ještě 2 dvoudělové baterie houfnic vz. 14/19 a druhé dvoudělová baterie 7,5cm horských kanonů vz. 15. Posledně zmíněné tři baterie náležely dělostřeleckému pluku 18. V rozhodujících okamžicích na konci září nebyly nasazeny. V obranné sestavě se nakrátko objevily až na novém pomnichovském hlavním obranném postavení, ale záhy musely být staženy. Jak bylo již doloženo, útvar nemohl po demobilizaci části mužstva plnit základní funkce. Z popsaných důvodů je tedy nutné považovat předmnichovskou nástupní sestavu dělostřelectva za nehotovou. Z mapy č. 1 vyplývá, že většina baterií orientovala své palby na obranu širšího operačního směru, který vymezovaly spojnice Chemnitz – Praha a Cínovec – Praha. Levé křídlo Skupiny 1 postrádalo dělostřeleckou podporu téměř zcela, a to na obou postaveních. Podle rozhodnutí velitelství dělostřelectva Hranického pásma XI měl být právě tento prostor nepokrytý dělostřeleckými palbami dotován vznikajícím dělostřeleckým plukem 18. V kritických okamžicích

⁴³ O tom, že se hraničářské prapory 1 „České družiny“ a 5 nacházely v září 1938 ve fázi přerodu na pluky, se zmiňují retrospektivní hlášení z období po Mnichovu. Viz VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, Hlášení hraničářského praporu 1, zpracované pod č. j. 187 Taj./1939 z 11. 2. 1939 a Hlášení hraničářského praporu 5, zpracované pod č. j. 2274 Taj./1938 z 3. 2. 1939, obsahující hlášení velitele náhradní rotý hraničářského praporu 5 č. j. 1082/Taj. ze 14. 1. 1939. Prvopočátky formování pěších pluků 49 a 50 lze vysledovat již na jaře 1938. Konkrétně to lze doložit skutečností, že strážní prapory XVIII a XIX se podřizovaly od 1. 6. 1938 hraničářskému praporu 5 ve všech věcech kromě posádkových. Dokládá to VÚA-VHA, f. Hranický prapor 5 (pěší pluk 152 ZLO), Rozkazy důvěrné, Důvěrný rozkaz č. 1 z 8. 6. 1938.

FOTO: archiv Karla Stráky

V létě 1938 se zintenzivnil výcvik všech útvarů Skupiny 1. Příslušníci kulometné roty I./46. praporu soustředěně naslouchají výkladu instruktora o funkci těžkého kulometu vz. 24. Fotografie vznikla asi měsíc před záříjovou mobilizací. Muži na snímku se stali veliteli či členy osádek objektů lehkého opevnění zmíněného praporu. Jen několik set metrů od místa, kde byla fotografie pořízena, se po Mnichovu uskutečnily velkolepé zkoušky odolnosti lehkého opevnění. Lokalita se nachází u Kadaně.

do něj z uvedených důvodů jen neúplně zasahovaly palby jedné houfnicové baterie. V symbióze se slabou protitankovou obranou v úseku hraničářského praporu 5 toto křídlo nabízelo nepříteli infiltrační prostor. Ostrahová sestava se zde nemohla opřít, na rozdíl od všech ostatních úseků Skupiny 1, o lehké opevnění. Jeho výstavba se zde plánovala až na rok 1939.⁴⁴

Dělostřelce Skupiny 1 zaskočily specifické klimatické podmínky, které jsou charakteristické pro Krušnohoří v podzimním období. Průzkum a pozorování totiž komplikoval pravidelný výskyt mlh. To znamená, že v době nasazení dělostřelctva na 1. hlavním obranném postavení od 18. září do 7. října byl pohraniční masiv dobře a celodenně viditelný pouze šestkrát. V jiných dnech se mlžný opar rozpouštěl jen mezi 14.–17. hodinou.⁴⁵ Jakkoli nelze tuto objektivní danost podceňovat, mnohem závažnější problémy tkvěly v něčem jiném. Byla to rigidní danost obranné sestavy, kterou určovaly vyšší štáby. Jak ukázala praxe záříjové ostrahy hranic, stanovovat pevně a neměnně sestavu zbraní ze vzdálené úrovně sborového velitelství nebylo optimální. Velitelé na stupni vojskových těles museli vyvíjet značnou aktivitu, včetně zatěžující korespondence, aby příslušná místa přesvědčili o vhodnosti jiné, efektivnější sestavy. K té dospěli na základě lepší znalosti konkrétních místních

podmínek. V tomto nesouladu se projevoval charakteristický rys čs. vojenského umění. Aktivitě nižších velitelů neposkytovalo dostatečný prostor pro vlastní účinnou iniciativu. V tom spočíval zásadní rozdíl, který je odlišoval od doktríny německé branné moci. Lze prokázat, že Hlavní štáb její podstatu znal. Zdá se však, že tomuto vědomí se čs. vojenské myšlení ještě nedokázalo dostatečně přizpůsobit.⁴⁶

Při interpretaci údajů o materiální připravenosti Skupiny 1 je vhodné rozlišovat to, co mohlo ohrozit dosažení bojové pohotovosti útvarů zbraní, a to, co by se negativně projevilo až po vypuknutí války. Je pochopitelné, že druhá z diferencovaných oblastí je spíše hypotetická. Materiální přípravy se do vyhlášení prvních mimořádných opatření či vyhlášení mobilizace podařilo vykonat tak, že eventuální nedostatky nezkomplikovaly nástup žádného z útvarů pěchoty, dělostřelctva a jiných vojskových těles zbraní. Výjimku představoval dělostřelecký pluk 18, jenž se z tohoto standardu vymykal. Potřeby zbrojního materiálu se podařilo v zásadě pokrýt. Zbraně a s nimi související příslušenství apod. byly dodány povětšinou přesně podle potřeby. Co však scházelo, byly rezervy, z nichž by se vyzbrojovaly zálohy a nahrazovaly ztráty v průběhu bojů. Velkou spotřebu kulometů obou kategorií si vyžádala nutnost vyzbrojit objekty LO. V úseku Skupiny 1 se jich nacházelo celkem 907. Z toho 282 tvořilo základ prvního a 625 druhého hlavního obranného postavení.⁴⁷ Až na malé množství dodatečně budovaných objektů v úseku praporu II./152 byly všechny stavebně dokončeny. Bojovou hodnotu objektů vz. 37 problematizovaly chybějící podstatné komponenty vnitřního vybavení a výzbroje. Nežřídká scházely periskopy. Obecně se postrádaly spojovací a signalizační prostředky. Velitelé útvarů v LO požadovali vhodnější vzor ručního časovaného granátu, který by vyhovoval pro boj ve specifických podmínkách LO. Standardní vzory granátů nezaručovaly spolehlivou funkci po vypuštění granátovými skluzy vně objektů vz. 37. Na základě kvalifikovaných odhadů předpokládali, že přidělená dotace střeliva by vystačila asi na tři dny intenzivní bojové činnosti za dne a při vedení přehradných paleb za noci. Další munici by již musel dodávat zásobovací systém, jenž sestával ze struktury muničních kolon, výdejen a předsunutých skladů členěných do hloubky bráněného pásma. Spolehlivost její funkce v reálném boji lze těžko odhadovat. Za nejhroženější moment se však pokládal přísun munice na hlavní obranné postavení, a zde zejména do objektů LO. Zvláštní kritika útvarů cílila na nedostatečné či pozdní dodávky překážkového materiálu. Obecně se projevoval jeho citelný nedostatek. Pod dojmem stále živého prožitku velké války

44 VÚA–VHA, f. VS I, k. 179, Vel. XI. hran. pásma, Dalibor 8 (později 9) – vel. dělostřelctva, Příl. č. 1–126 od 17./9. do 17. 10. 1938, sl. 28. 9., příl. č. 30–36, příl. č. 30 – č. j. 5009 Velitelství XI. hraničního pásma, příl. č. 36 – č. j. 5018 Velitelství XI. hraničního pásma, VÚA–VHA, f. VS I, k. 178, Vel. XI. hran. pásma, Velitelství I. sboru k č. j. 41400/taj. 3. odděl. 38, Hraniční pásmo XI – 3. oddělení, Válečný deník, záznam z 26. 9. 1938, odkaz na č. j. 3117 – žádost Velitelství 1. skupiny o dotaci dělostřelctvem pro hraničářský prapor 5, s. 23. K problematice dělostřelctva mobilizované polní armády dosud nejpodrobněji Pavel MINAŘÍK – Pavel ŠRÁMEK, *Dělostřelctvo československé armády v době vyvrcholení mnichovské krize*. HaV 2010, č. 1, s. 46–55.

45 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení pplk. děl. Václava Neuhausera, velitele I./32. oddílu z 21. 1. 1939, obsažené v č. j. 4740/taj. 1939 z 31. 1. 1939 – hlášení dělostřeleckého pluku 2.

46 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení pěšího pluku 46 č. j. 4080/taj. 39 – Armáda v roce 1938 – Relace „A“ pluku (p. pl. 46). Srov. k tomu VÚA–VHA, f. VS I, k. 179, Vel. XI. hran. pásma, Dalibor 8 (později 9) – vel. dělostřelctva, Příl. č. 1–126 od 17./9. do 17. 10. 1938, sl. 24. 9., příl. č. 13a–c, 14–15, příl. č. 14 – č. j. 3003/8 Velitelství I. sboru z 23. 9. 1938, obsahující č. j. 2870/Taj. 2. odd. 1938 Velitelství 1. skupiny z 23. 9. 1938 – Doplnění dělostřelctva – návrh na uskupení. K čs. poznatkům o doktríně německé branné moci viz souhrnné SKBM, Přír. XIb – Německo (Souhrnná zpráva – německá pozemní branná moc), III. díl Výcvik a výchova, 1. část – doktrína (zpracovalo MNO – hl. št./2. odděl.), vydáno tiskem 1938.

47 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–31/3–34, č. j. 9724 Taj./1. odděl. 1938, obsahují statistický materiál Velitelství I. sboru č. j. 40 670/4. odděl. 1938 ze 4. 6. 1938 – Vyrovnání, resp. dodání potřebného materiálu pro „O“.

AOK's	1. Böhmen					
KorpsKdos	I. (Prag) ①			II. (Königgrätz)		
Jnf. Div.	1.	2.	5.	3.	4.	13.
Jnf. Rgt	5. 28. 38.	18. 35. 46.	7. 11. 29.	2. 42. 44.	4. 21. 30.	22. 47. 48.
Div. Artillerie	1. ②	2.	5.	3.	4.	13.
	1. s. 1/101	2. s. 102	5. s. 105	3. s. 103	4. s. 104	13. s. 7

FOTO: VHU

Segment organizačního schématu, které k 1. září 1938 dokončil Generální štáb pozemního vojska německé branné moci. Nazval jej Předpokládané válečné členění československého vojska. Tato výše zobrazuje představu o části válečného složení 1. armády. Vyplývá z něho, že Abwehr nezažnamenal pronikavé změny a organizační přesuny, k nimž do té doby došlo v rámci I. sboru. Existence Skupiny 1 není ani v nejmenším naznačena. Zakroužkované číslice 1, 2 a 14 jsou vysvětlivky, které smysl tohoto konstatování nemění.

se za smrtelně nebezpečný pokládal nedostatek plynových masek. Schodky u několika útvarů činily v souhrnu několik set kusů. Nezavinil je slabý výkon výroby, ale závažné chyby v distribuci.⁴⁸

Skupina 1 udržovala zásoby pohonných hmot, které jí zejména po Mnichovu dovolily provádět plynulé přesuny vojsk a náročné evakuační transporty. K 13. říjnu 1938 šlo konkrétně o 96 240 l paliva Apol (pohonná hmota pro motorová vozidla), 21 300 l oleje, 11 050 l petroleje a 18 700 l nafty. Vedle těchto automobilních pohonných hmot byla pro její letku 11 přidělena cisterna obsahující 18 000 l letecké pohonné hmoty (LPH). Kromě této zásoby deponované v blízkosti svého polního letiště, by mohla čerpat dále z vyčleněného, ale ještě přímo nepřiděleného, depozitu o objemu dvou dalších železničních cisteren. Každá obsahovala 15 000 l LPH.⁴⁹

Ve výkonu služeb se ve srovnání s mimořádnými opatřeními v květnu objevil nový závažný faktor. Nastupující útvary se snažily opět zásobovat z místních civilních zdrojů. Nejvýkonnější civilní dodavatele ale vážně ochromily sociální důsledky mobilizace. Většina kvalifikovaných zaměstnanců narukovala. Téměř všechny výkoné dopravní prostředky civilního sektoru využily vojenské orgány. Výkon řady výrobců potravin poklesl natolik, že nebylo možné spolehlivě zásobovat civilní obyvatelstvo, natožpak armádu. Aby vojenské úřady zabránily závažným škodám v zásobování, musely civilnímu sektoru

zpětně vypomáhat uvolněním přepravních kapacit a částí personálu. Velmi záleželo na šikovnosti, přehledu a vynalézavosti především proviantních důstojníků útvarů, kteří i za nepříznivých podmínek dokázali zajistit plynulé zásobování. Služby nedosáhly ani za těchto poměrů plného válečného výkonu. Podstatné je, že během mobilizace byly v případě Skupiny 1 postaveny provizorně tak, jak předvíдалo válečné složení z 1. července 1938. Dělo se to ovšem za cenu všech negativních důsledků, které byly v souvislosti se službami analyzovány již v první části této studie. To znamená oslabení organických prostředků Hraniční oblasti 32 a disponibilních prvků Hraničního pásma XI. Z oboru služeb je vhodné zvláště upozornit na extenzivní nasazení prostředků silniční dopravy. Jejich kapacitu musely ještě znásobit posilové prostředky. Po mnichovském rozhodnutí zabezpečovaly kompletní evakuaci movitého materiálu vojenské správy za hranici odstoupených území. Jejich úkoly komplikoval poruchový a málo výkonný automobilní park a obecný nedostatek spolehlivých řidičů motorových vozidel. Udržet vozidla v pojižděném stavu bylo složité, jelikož tyl postrádal výkonné dílny. Podstatnou část automobilního parku reprezentovala evidenční vozidla povolovaná z civilního sektoru. Na výrazně vyšší kvalitativní úrovni naproti tomu fungovalo vozatajstvo, jež náleželo také do oboru silniční dopravy.⁵⁰

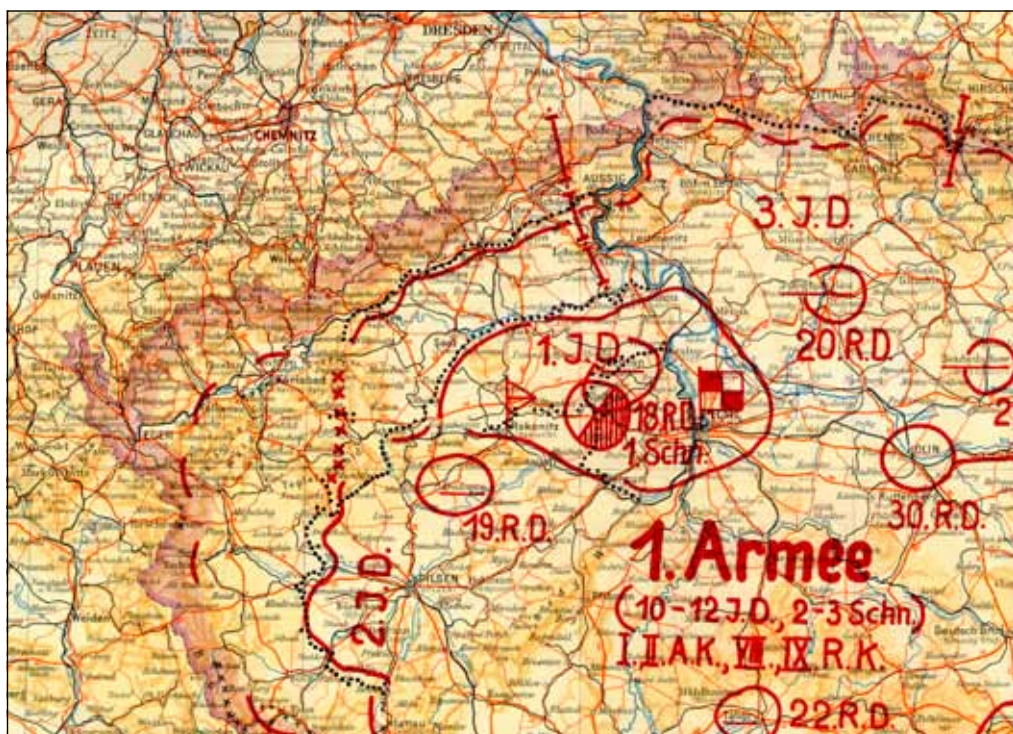
Při mobilizačním odvodu koní se neobjevily vážnější problémy. Nápadný rozdíl mezi problémy s využitím civilních vozidel a optimálním stavem evidenčních koní a vozového parku naznačuje dvě podstatné věci. První plyne z faktu, že čs. automobilní politika nedospěla během 30. let na úroveň, která byla žádoucí z hlediska obrany státu. Druhá souvisí s tím, že se v kvalitě koní projevil dlouhodobý přínos vlivu profesních a společenských organizací navázaných na agrární stranu. To a trvalá kontrolní úloha vojenské správy přinesly ovoce v podobě pohotového nástupu tohoto důležitého segmentu mobilizující armády.⁵¹ Strukturu

48 O materiální situaci Skupiny 1 při ostraze hranic podrobně vypovídá VÚA–VHA, f. VS I, k. 178, Vel. XI. hran. pásma, Dalibor 7 – 4. odděl., č. j. 3109/Taj. 1. odděl. 1938 z 13. 10. 1938 – Nedostatky při pohotovosti – hlášení, Příloha č. 1–3.

49 VÚA–VHA, f. VS I, k. 178, Vel. XI. hran. pásma, Dalibor 7 – 4. odděl., č. j. 3400/Taj. 4. odd. 1938 Velitelství 1. skupiny z 13. 10. 1938 – Zásoby materiálu – zjištění; č. j. 33/Taj. mat. 38 velitelství letectva 1. armády ze 30. 9. 1938 – Všeobecný operační rozkaz č. 1.

50 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení velitelství I. sboru č. j. 44911/Taj. 3. odděl. 1938 z 10. 2. 1939, příloha II) R – č. j. 4057/Taj. oper. 1938 – hlášení velitele Skupiny 1.

51 Tristní úroveň civilního automobilního parku z doby zájmové mobilizace příčinně souvisela jednak s vlivem hospodářské krize, ale hlavně s následky neprozíravého zákonodárství v oboru dopravy. To dovolilo nevyváženě preferovat zájmy státních železnic na úkor soukromé silniční dopravy. Tím nerespektovalo přínos rozvoje čs. automobilismu a zájmy obrany státu. Velmi negativně účinkoval především Zákon o dopravě motorovými vozidly č. 198/1932 z 23. 12. 1932. Nákladní automobilovou dopravu územně omezoval a majitele daňově silně zatěžoval. To vedlo k poklesu poptávky po této kategorii motorových vozidel. Produkce nákladních automobilů dosáhla maxima v roce 1929. Od té doby klesala. V letech 1929–1931 se snížila vlivem hospodářské krize o 9 %. Citovaný zákon způsobil v letech 1931–1933 trojnásobný propad o 25 %. Negativně nebyly dotčeny jen zájmy obrany státu, ale pokles výroby měl další sekundární dopady, zejména zvýšení nezaměstnanosti. O těchto problémech podrobně referuje rozborový materiál Situace automobilismu vzhledem k potřebám obrany státu, jež v roce 1936 zpracoval Hlavní štáb. Se zdůvodněnými návrhy na nápravu jej postoupil národohospodářskému oddělení Předsednictva ministerské rady. Je nasnadě, že do Mnichova nebylo možné léta trvající deficit vyrovnat. Zmíněnou analýzu viz VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./4. odděl., sign. 2–1/5–5, č. j. 1118/Taj. – hl. št./4. odděl. 1936 – Podpora automobilismu – zpráva MNO.

Nástupní sestava čs. vyšších jednotek v době záříjové mobilizace na podstatné části teritoria 1. armády očima Gen. štábu pozemního vojska německé branné moci. Abwehr nerozkrýl princip mobilizačního utváření vojsk krytu a manévru. Množství vyšších jednotek na sborovém stupni je uvedeno správně. Číslování je ale chybné. Ve srovnání s odhadem síly 1. armády (deset až dvanáct divízi) byl reálný stav k 30. 9. 1938 tento: 4 hraniční oblasti (v síle divize), 5 divízi, 1 skupina v síle divize, 1 skupina v síle brigády a 1 okresek (přibližně v síle divize). Mobilizačně stavěné divize (v mapě označeny R. D. – reserve Divisionen) se v udaných prostorech nenacházely. Jejich číslování je chybné až na jedinou výjimku (18. divize). Stanovištěm velitele armády nebyla Praha, ale Kutná Hora. Mylně je zakresleno soustředění 1. rychlé divize (označena 1. Schn.) západně od hlavního města. Skupina 1 zůstala neodhalena. Německé vojenské zpravodajství pouze tušilo, že se v Rakovníku nachází velitelství blíže nespecifikované brigády. Její označení a úkol neznalo.

zbraní a služeb Skupiny 1 v úplnosti dokumentuje tabulka č. 8.

Jaký byl morální stav vojsk Skupiny 1 a v jaké interakci s civilním prostředím jednotka prožila záříjovou mobilizaci a mnichovské trauma? Vlastenecké cítění, odhodlání bránit se agresivitě cizí moci zůstalo ve srovnání s květnovou pohotovostí na výši. Mobilizace, moment dlouho očekávaného rozhodnutí, těmto emocím ještě otevřela prostor a znásobila je. Rukující záložníci se také na podzim dožadovají co nejrychlejšího vystrojení, vyzbrojení a okamžitého odeslání do první linie. Mezi počátkem mimořádných opatření 13. září, vyhlášením mobilizace 23. září a Mnichovem lze přesto rozpoznat jisté odstínění morálního stavu ve vojsku. Zdá se, že nejvyšší úroveň dosáhl ještě před vyhlášením mobilizace. Naprostá většina sil Skupiny 1 byla postavena v průběhu mimořádných opatření. Mobilizace přišla v momentě, kdy se již nacházely v poli na hlavním obranném postavení. Mobilizační práce se proto koncentrovaly u náhradních těles, kde se stavěly nové oddíly. Zhruba během posledního záříjového týdne se po prvotním mocném vzepětí nadšení začaly projevovat přirozené

i poté, co si počátkem října uvědomili, že i oni se stanou zanedlouho občany jiného státu. Muži se státotvorným smýšlením konali svou službu obecně dobře. Kritika velitelů útvarů přesto nezřídka cílila na malou energičnost a nepřipravenost záložníků i aktivních poddůstojníků, místy též záložníků důstojníků. Zde je však nutno mít na paměti, že tyto soudy vyslovovali vojáci z povolání, aktivní důstojníci. Při pobytu na hlavním obranném postavení se neblaze projevilo opatrnictví či přesněji obavy z případného finančního postihu za způsobené škody na lesním a polním majetku. Nad tím se trpce pozastavil pplk.pěch. Alois Marek, velitel hraničářského praporu 5. Podle mínění tohoto důstojníka by jeho podřízení raději padli v nepřipraveném postavení, než by se vystavili hrozbě finanční náhrady.⁵²

V souvislosti s lidským faktorem je vhodné diferencovat zálohy a aktivně sloužící mužstvo. Výběr záloh se především u útvarů pěchoty přizpůsoboval tak, aby byly národnostně jednoduší, tedy české. Aktivně sloužící mužstvo na rozdíl od nich vykazovalo tu a tam vysoké zastoupení Němců. Ti tvořili kupříkladu u pěšího pluku 46 ještě na počátku mimořádných opatření asi 1/4 stavu,

52 O morálním stavu příslušníků Skupiny 1 souhrnně vypovídá VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení velitelství I. sboru č. j. 44911/Taj. 3. odděl. 1938 z 10. 2. 1939, příloha II) R – č. j. 4057/Taj. oper. 1938 – hlášení velitele Skupiny 1. Srov. k tomu hlášení útvarů Skupiny 1, uložené pod shodnou signaturou. Nutno upozornit na skutečnost, že tyto dokumenty vznikly v pomnichovském období. Obsahují výhradně jen názory příslušných vojenských činitelů a podle toho je nutné k jejich interpretacím přistupovat. VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–34/8–275, č. j. 7657 Taj. – hl. št./3. odděl. 1938 – Osoby v záloze konající voj. činnou službu – stížnosti na pomalé provádění demobilizace; sign. 32–34/8–305, sběrný arch – stížnosti záložníků na demobilizaci.

53 Viz zejména VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení pěšího pluku 46 č. j. 4080/taj. 39 – Armáda v roce 1938 – Relace „A“ pluku (p. pl. 46); hlášení hraničářského praporu 1, zpracované pod č. j. 187 Taj./1939 z 11. 2. 1939; hlášení hraničářského praporu 5, hraničářského praporu 25 a strážního praporu XIX zpracované pod č. j. 2274 Taj./1938 z 3. 2. 1939.

Tabulka č. 8 Válečné složení Skupiny 1 (29. září 1938)

Útvar	Stanoviště velitele	Smluvené krycí jméno
Stan		
Velitelství 1. skupiny	Rakovník	Vlastimil
Štábní rota 202	Rakovník	Vyza
Štábní autokolona 202	Rakovník	Jehla
Oddíl polních četníků	Rakovník	Bělásek
Topografické oddělení 61	Vrbno	Robert
Organické útvary zbraní		
Hraničářský prapor 1	Mirošovice	Albín
Hraničářský prapor 21 zařazen jako posilový prostředek u HP XI a jemu přímo podřízen	Hořany u Loun	Alois
Pěší pluk 46	Vysočany	Jan
I./46. prapor	Kadaň	Lukáš
II./46. prapor	Chomutov	Eliáš
III./46. prapor	Most	Vojta
Hraničářský prapor 5	Doupov	Urban
Hraničářský prapor 25 zařazen jako posilový prostředek u HP XI a jemu přímo podřízen	Brodec u Loun	Božena
Pěší pluk 151	Třebíz	Primus
I./151. prapor (SP XXI)	Mšené Podolí	Martin
II./151. prapor (SP XX)	Toužetín	Zikmund
III./151. prapor	Žatec	Sabina
Pěší pluk 152	Kněževés	Toman
I./152. prapor (SP XIX)	Líčkov	Venouš
II./152. prapor (SP XVIII)	Německé Hořovice	Theodor
III./152. prapor	Podbořany (4. 10. 1938)	Xerxes
Ženíjný prapor 22	Most	Michal
Ženíjná rota 51	Kadaň	Amála
Telegrafní rota 153	Rakovník	Kája
Telegrafní četa 154	Rakovník	Marek
Kanonová rota 77	Rakovník	Franta
Kanonová rota 56	nezjištěno, zařazení doloženo k 5. 10. 1938	nezjištěno
Smišený přezvědný oddíl 32	Doupov	Ambrož
Improvizovaný obrněný vlak 32	Louny	Erazim
Velitelství dělostřeleckého pluku 32	Rakovník	Ogar
I./32. dělostřelecký oddíl	Vysočany (4. 10. 1938 Most)	Saturn
1./32. baterie	Most	Regina
2./32. baterie	Bílina	Kryšpín
3./32. baterie	Most	Flavius
II./32. dělostřelecký oddíl	Chomutov	Lucián
4./32. baterie	Voglův mlýn	Alexander
5./32. baterie	Úhošťany	Benedikt
6./32. baterie	Spořice	Zbyněk
Posilové útvary zbraní		
letka 11	Jeneč	Lenka
SOS Kadaň	Kadaň	Šárka

Útvar	Stanoviště velitele	Smluvené krycí jméno
SOS Most	Most	Petrov
SOS Falknov	Falknov	Záviš
III./131. dělostřelecký oddíl	Dobříčany	Maxmilián
7./131. baterie	Zeměchy	Tonda
8./131. baterie	Lhota	Mětoděj
9./131. baterie	Čepirohy	Talafus
II./42. dělostřelecký oddíl	Toužetín	Crha
4./42. baterie	Kluček	Datel
5./42. baterie	Chlumčany	Jeřáb
III./42. dělostřelecký oddíl	Strupčice	Valburg
7./42. baterie	Vršany	Mandelík
8./42. baterie	Všestudy	Ježek
Služby		
Velitel lehké dělostřelecké muniční kolony 32	Rakovník	Kunhuta
Velitel 1. čety lehké muniční kolony 32	Hrušovany	Mansfeld
1/3 čety	Rudolice u Mostu	Mansfeld 1
1/3 čety	Vtelnu u Mostu	Mansfeld 2
1/3 čety	Hrobčice u Bíliny	Mansfeld 3
Velitel 2. čety lehké muniční kolony 32	Chomutov	Pankrác
1/3 čety	Michanice	Pankrác 1
1/3 čety	Úhošťany	Pankrác 2
1/3 čety	Brančíky	Pankrác 3
Velitel 3. čety pěší muniční kolony 32	Vysočany	Albert
1/3 čety	Hořnice u Kadaně	Albert 1
1/3 čety	Nezabylice-Hořnice u Chomutova	Albert 2
1/3 čety	Čepirohy u Mostu	Albert 3
1 četa dělostřelecké pracovní roty 32	Rakovník	Teobald
1/2 zdravotnické roty 32	Krupá u Rakovníka	Apolena
Zdravotnická autočeta 202	Krupá u Rakovníka	Žalman
1/2 Intedančního parku 32	Rakovník	Vojan
Veterinární ambulance 43	Hředle u Rakovníka	Zuzka
1/2 autokolony 191	Rakovník	Severin
1/2 autokolony 324	Opočno u Loun	Petronika
1/2 vozatajské kolony 85	Obrnice	Rupert
1/2 vozatajské kolony 85	Hořany u Loun	Valentina
1/2 vozatajské kolony 86	Doupov	Pantaleon
1/2 vozatajské kolony 86	Brodec u Loun	Rosalie
Pracovní rota 48	Rakovník	Richard
Polní pošta 63	Rakovník	Polykarp
Posilové útvary služeb		
Velitelství zbrojního parku 61	Rakovník	Miroslav
Velitel dělostřelecké muniční kolony III./61.	Dobříčany	Vincenc
1. četa kolony III./61.	Hřivice	Sylvestr
2. četa kolony III./61.	Nečemice	Vavřinec

Útvar	Stanoviště velitele	Smluvené krycí jméno
3. četa kolony III./61.	Havraň	Bartoloměj
dělostřelecká pracovní rota 61	Slaný	Desiderius
Polní nemocnice 25	Krupá u Rakovníka	Albrecht
Desinfekční kolona 17	Krupá u Rakovníka	Lukrecie
Zubní ambulance 17	Krupá u Rakovníka	Radomír
1/2 zdravotnické autokolony 17	Rakovník	Matylda
Pracovní rota 93	Chrástany u Rakovníka	Sixtus
Útvary služeb přidělené k 4. 10. 1938		
Intendanční park 61	nezjištěno	nezjištěn
Velitelství skupiny polních pekáren 61	nezjištěno	nezjištěn
Velitelství skupiny polních jatek 61	nezjištěno	nezjištěn
Nákladní autokolona 156	nezjištěno	nezjištěn
Nákladní autokolona 227	nezjištěno	nezjištěn
Nákladní letecká autokolona 11	nezjištěno	nezjištěn
Nákladní letecká autokolona 12	nezjištěno	nezjištěn
Nákladní lehká autokolona 208	nezjištěno	nezjištěn

Pramen: VÚA-VHA, f. VS I, k. 179, Velitelství XI. hraničního pásma, Dalibor 16 – automobilní služba, č. j. 4032/4. taj. 38 z 29. 9. 1938 – Seznam útvarů HP XI – vydání. Příloha 1 – HP XI (Dalibor) a 2 – VS 1 (Vlastimil). VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32-22/2-15, č. j. 4915 Mob. – hl. št./1. odděl. 1938 Příloha 11 – Hraniční pásmo XI a 17 – Skupina 1.

Poznámka: HP – hraniční pásmo, SP – strážní prapor

se však ve vyhrocené době neprojevila jako schopný partner vojenských orgánů. Zejména malá iniciativa a nedokonalé plány evakuací civilního sektoru vedly k tomu, že se armáda musela bránit proti zátěži povinnostmi, které jí nenáležely. Některé útvary naproti tomu zaznamenaly nečekaně dobré zkušenosti s německými starosty obcí, kteří přesně splnili své povinnosti dané brannou pohotovostí.⁵⁸

Poslání Skupiny 1 v obraně specifikovalo rozhodnutí Hlavního štábu z 3. května 1938. Těžiště defenzivního

úsilí kladlo na směr Sayda – Most s krajní možností ústupu z 1. na 2. hlavní obranné postavení.⁵⁹ Zdánlivě šlo o jasné zadání bez pochybností o jeho podstatě. Věc ale byla složitější a vůbec ne jednoznačná, jak by se mohlo z uvedeného úkolu zdát. Čs. velení nemělo od poloviny 30. let až do mnichovského rozhodnutí přesně vyjasněný názor o účelu a smyslu defenzivy operačního prostoru, jehož podstatnou část v září 1938 obsáhla Skupina 1. Až příliš často a ostře se zde měnily koncepce obrany a ryze vojensko-odborná hlediska se více než jinde prolínala, až střetávala s politicko-strategickými zájmy.

Střídání několika způsobů příprav k vojenskému odporu vedle toho odhaluje skutečnost, jak závažně v budoucím úseku Skupiny 1 scházela kontinuita obranného plánování proti Německu. Od koncepčního plánování Francouzské vojenské mise z první poloviny 20. let lze konkrétní vyjádření cíle doložit až v souvislosti s rokem 1936.⁶⁰ Operační plán počítal v prostoru všeobecně na západ od toku Vltavy s ústupovým bojem. Cíl takového odporu obsahoval trojí rozlišení. První se týkalo zisku času pro mobilizaci. Druhé směřovalo k zajištění podmínek pro evakuaci obyvatelstva. Šlo hlavně o muže české národnosti, kteří by byli využiti v dalších bojích. Třetí souviselo s co možná největším množstvím času na evakuaci Plzně a Prahy. Obrana se měla na delší čas stabilizovat na pražském předmostí, nebo se o něj podle podmínek i trvale opřít. Od roku 1936 se zde počítalo s nejrozhodnějším odporem v celém širším regionu. Souviselo to opět s časovými nároky evakuace centrálních struktur státního aparátu z metropole do strategické hloubky. Zatímco obrana této fronty se až do Mnichova pokládala za neměnnou konstantu, ostatní postavení na západě takovou stabilitu nikdy nevykazovala. Svědčí o tom až příliš časté střídání koncepcí. Měnily se ve smyslu konkrétního trasování obranných pásem. Lišily se ale i použitými defenzivními prostředky a předpokládaným rozsahem sil.

Nejvyšší rada obrany státu (NROS) vznesla na jaře 1936 požadavek opevnit všechny ohrožené úseky státních hranic. Kromě širšího úseku od Moravské Ostravy na západ též severní a západní Čechy.⁶¹ Hlavní štáb se snažil tomuto politickému zadání vyhovět nejprve prostředky stálého (těžkého) opevnění. V budoucím operačním prostoru Skupiny 1 bylo zjara roku 1936 vytvořeno 125 stanovišť izolovaných pěchotních srubů.⁶²

58 VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38-2/39, hlášení velitelství I. sboru č. j. 44911/Taj. 3. odděl. 1938 z 10. 2. 1939, příloha II) R – č. j. 4057/Taj. oper. 1938 – hlášení velitele Skupiny 1. VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38-2/39, hlášení pěšího pluku 46 č. j. 4080/Taj. 39 – Armáda v roce 1938 – Relace „A“ pluku (p. pl. 46).

59 VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32-31/9, č. j. 2380 Taj. – hl. št./3. odděl. 1938 z 3. 5. 1938 – ZH – dodatečná úprava.

60 Obranu proti Německu začal Hlavní štáb nově studovat na jaře 1933 formou studijní cesty Hlavního štábu do prostoru Liberec – Turnov. Pozornost ale zatím věnoval pouze operační činnosti na frontě mezi Labem a Kladským výběžkem a v moravsko-slezském pohraničí. V té době tam ještě předpokládal součinnost s polskou armádou. Dokládá to SHD/DAT, 7 N 3099, d. Prague 1933, Mission militaire française auprès de la République tchécoslovaque – Rapport trimestriel du 1er Juillet 1933.

61 Podněty nejvyšší politické exekutivy, vyjádřené prostřednictvím NROS, dokládá VÚA-VHA, f. Pozůstalost Silvestra Bláhy, k. 3, inv. č. 100 – Rukopisný záznam sdělení arm.gen. L. Krejčího a arm.gen. J. Syrového o průběhu zasedání NROS z 27. 4. 1936 pořízený div.gen. Ing. Silvestrem Bláhou, přednostou Vojenské kanceláře prezidenta republiky, pro prezidenta republiky dr. E. Beneše. Posledně zmíněný dokument byl též editován. Viz Záznam z jednání Nejvyšší rady obrany státu 28. dubna 1936 (ed. Pavel Šrámek). In: Fortsborník 7, Brno 2000, s. 54–56. NA, f. Nejvyšší účetní a kontrolní úřad, k. 481, inv. č. 237, sign. Reservátní spisy, tajné, 1936, č. j. 1 Taj./36 NÚKÚ, č. j. 1946 Taj. gen. sekr. 1936 ze 3. 6. 1936 – Program jednání NROS dne 4. června 1936. VÚA-VHA, f. ŘOP, sign. 99-5/26-66, č. j. 35832 taj. hl. št./ŘOP z 28. 11. 1938 – Opevnění – vývoj programu opevnění a stav opevnění před vyhlášením mobilizace, oddíl A, kapitola 1) Vývoj programů opevnění.

62 Údaje o množství vytyčených objektů v Krušných horách se různí. Zde uvedený počet vychází z výsledků průzkumné činnosti, kterou na jaře roku 1936 uskutečnilo Velitelství I. sboru podle metodických pokynů Ředitelství opevňovacích prací. Jde o všechna stanoviště zvolená v terénu, tedy i o ta, která vytvářela alternativní vedení místních tras. O definitivním řešení linie nebylo rozhodnuto. Viz evidenční a kartografické materiály uložené ve VÚA-VHA, f. VS I, k. 75, č. j. 15176, 15185, 15193 taj./3. odděl. 1936 – Sruby stálého opevnění v Krušnohoří. Jiné prameny uvádějí, že v terénu bylo určeno 133 objektů. Viz VÚA-VHA, f. ŘOP, sign. 99-5/51-15, č. j. 44765 taj. hl. št./ŘOP – Program opevnění, oddíl II. Západní válečné (Čechy západně Labe – Vltava), s. 26. K dané problematice blíže K. STRAKA, *Nerealizovaný záměr výstavby těžkého opevnění v oblasti Krušných hor*. In: Fortsborník 7, Brno 2000, s. 6–20. K organizačním a technickým podrobnostem tohoto projektu viz též podrobně E. STEHLÍK, *Lexikon těžkých objektů československého opevnění z let 1935–1938*. Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 241–250. K vývoji programu výstavby čs. pevnostního systému viz též, *Československé opevňovací programy 1936–1938*. HaV 2005, č. 1, s. 6–29, HaV 2005, č. 2, s. 50–59.

Očekávalo se, že formou širších uzávěr na frontě mezi Měděncem na jihozápadě a tokem Labe v celkové délce 95 km budou hájit horské přechody v těsné blízkosti státních hranic. Exponovaných míst možného přechodu krušnohorského masivu bylo vytipováno 40–50. Na jihozápadě do daného operačního prostoru zasahovala severní část pokračující čáry uzávěr. Předběžně byla vedena ke Svaté Kateřině u Rozvadova. Odhadovalo se, že obsáhne asi stovku dalších objektů.⁶³ Dané řešení vycházelo maximálně vstříc zadání NROS. To pochopitelně sledovalo defenzivní cíle, ale mělo i zásadní politickou náplň. Vláda hodlala dát protistátně smýšlející části německé menšiny najevo, že bude hájit všechny pohraniční regiony. Současně tím chtěla podpořit všechny demokraty. Viditelná obranná zařízení měla posílit jejich víru v sílu vlastní země a demonstrovat zájem vlády o jejich osud.⁶⁴ S uskutečněním těchto cílů ale nesouzněla vojenská hlediska. Velmi nezvyklé již bylo, že k uvedenému politickému cíli obrany se hledal teprve sekundárně vojenský smysl a zdůvodnění. Zněl takto: znesnadnit vpád rychlých motorizovaných jednotek, ulehčit vlastní mobilizaci a kryt hranic. Nešlo by však o trvalou obranu na místě, neboť se počítalo s nevyhnutelným ústupovým bojem do Povltaví. Objem sil k úplnému obsazení fronty včetně mezer a záchytných pásem se odhadoval až na 24 000 mužů. Hlavní štáb ale postupně došel k závěru, že je problematicky vysunuta do těsné blízkosti státních hranic. To ji znevýhodňovalo ve srovnání s možnostmi nepřítel. Soudilo se, že se mu nabízel značná šance vyřadit ji dříve, než by zasáhly posily od mobilizované polní armády. Potřebám jejich rychlého přísunu neodpovídala struktura, výkonnost a zranitelnost komunikační sítě. Projekt vyžadoval dostatek času na realizaci. Celkově byl velmi nákladný, neboť kromě vlastních pevnostních objektů bylo nutné pamatovat na rozsáhlou vojenskou infrastrukturu v obtížně přístupném horském terénu.⁶⁵ Posléze se také zjistilo, že vojenská správa nedisponuje dostatečným množstvím odborného technického personálu, jenž by tyto rozsáhlé práce řídil a dozíral na jejich kvalitu. To byla ostatně jedna z hlavních příčin, proč byl tento nadměrně rozsáhlý záměr zanedlouho opuštěn.⁶⁶

Téměř souběžně s ním se začala rozvíjet koncepce lehkého opevnění. Hlavní štáb se jejím prostřednictvím

snažil urychlit fortifikační práce rozšířené ze zmíněného podnětu NROS. Realizace vyžadovala mnohem kratší čas a méně nákladů. Podmiňovala ji ovšem volba odlišných operačních východisek a v detailu diametrálně jiných taktických řešení. Vycházelo se z potřeb vojsk vedoucích ústupový boj. Pro ně byla v roce 1936 vytyčena hlavní ústupová postavení. Ve sledovaném širším prostoru šlo o čáru lehkého opevnění v Podkrušnohoří, tedy o budoucí 1. hlavní obranné postavení Skupiny 1, a o základ tzv. Pražské čáry. V roce 1937 byla Podkrušnohorská čára vyztužena novými lehkými objekty a na řekách Ohři a Blšance vznikla další linie LO, v tomto případě budoucí 2. hlavní obranné postavení Skupiny 1. S příchodem roku 1938 byly tyto fortifikační práce hotovy. Opevňovací programy počítaly do dalších let s jistým posílením obou postavení. Plánovala se spojka mezi nimi, která by clonou na spojnici Kadaň – Toužim – Hradiště navázala na postavení podél Ohře, Blšanky a vedla dále ke Stříbru. Na Ohři se počítalo s vybudováním kratších uzávěr těžkého opevnění. Nic z toho se do Mnichova již neuskutečnilo.⁶⁷

V roce 1937 vykrystalizovala otázka, zda jako čáru hlavního odporu zvolit první či spíše druhé hlavní obranné postavení Skupiny 1.⁶⁸ Ta v té době ještě neexistovala, ale plán zajištění hranic již znal její předchůdkyni – Skupinu „O“. Do zářijové mobilizace nebyla jasná odpověď nejen vyjádřena, ale problém se ještě zkomplikoval. Při vytváření nástupní sestavy mobilizované armády se projevil závažný rozpor v názorech Hlavního velitelství na jedné straně a velitelů I. armády a Hraničního pásma XI na druhé straně. Podstata nesouladu spočívala v rozdílném hodnocení významu 1. hlavního obranného postavení Skupiny 1 pro celkovou defenzivu na teritoriu I. armády. Její velitel arm.gen. Sergej Vojcechovský nařídil již 24. září 1938 a za čtyři dny znovu, aby se jednotky Hraničního pásma XI nepouštěly na uvedeném postavení do vážného boje. Zavčas se měly stáhnout, aby se mohly zapojit do obrany druhého postavení na Ohři. Obával se, že by byly předčasně rozbity na frontě, jež by musela být stejně opuštěna.⁶⁹ Vojcechovský její obranné hodnotě nikdy příliš nedůvěřoval. Spoléhal spíše na defenzivu podél Ohře, na niž ovšem kladl značné nároky. Ty se fakticky blížily záměru stabilizovat jejím prostřednictvím postup nepřítel

63 VÚA–VHA, f. ŘOP, sign. 99–5/51–15, č. j. 44765 taj. hl. št./ŘOP – Program opevnění, oddíl II. Západní válcíště (Čechy západně Labe – Vltava), s. 26.

64 Historiografie donedávna tento mimořádně závažný aspekt opevňovacích prací opomíjela. Objevně na jeho význam upozornil E. STEHLÍK, *Československé opevňovací programy 1936–1938*. HaV 2005, č. 1, s. 6–8. Explicitně jej obsahuje nemnoho dokumentů. Ty jsou ovšem významem a vypovídací hodnotou mimořádné. Viz VÚA–VHA, f. ŘOP, sign. 99–5/55–2, č. j. 2300 taj. hl. št./ŘOP – Zpráva náčelníka hlavního štábu o programu stálého opevnění. C. f., sign. 99–5/26–66, č. j. 35832 taj. hl. št./ŘOP z 28. 11. 1938 – Opevnění – vývoj programu opevnění a stav opevnění před vyhlášením mobilizace, oddíl A, kapitola 1) Vývoj programů opevnění. VÚA–VHA, f. Pozůstalost Silvestra Bláhy, k. 3, inv. č. 100 – Rukopisný záznam sdělení arm.gen. L. Krejčího a arm.gen. J. Syrového o průběhu zasedání NROS z 27. 4. 1936.

65 Podrobný rozbor tohoto tématu obsahuje VÚA–VHA, f. ŘOP, sign. 99–5/51–15, č. j. 44765 taj. hl. št./ŘOP – Program opevnění, oddíl II. Západní válcíště (Čechy západně Labe – Vltava), s. 13–16, s. 24–31. Srov. k tomu c. f., sign. 99–5/26–66, č. j. 35832 taj. hl. št./ŘOP z 28. 11. 1938 – Opevnění – vývoj programu opevnění a stav opevnění před vyhlášením mobilizace. Zde viz zejména oddíl A, kapitola 1) Vývoj programů opevnění.

66 Důvody uvedeného charakteru explicitně uvádějí VÚA–VHA, f. ŘOP, sign. 99–5/38–90, č. j. 15889 taj. hl. št./ŘOP – Vybudování lehkého opevnění (betonových kulometných hnízd) – všeobecné zásady a upřesnění tras a c. f., sign. 99–1/5, č. j. 20748 taj. hl. št./ŘOP z 21. 1. 1937 – Zpráva pro NROS – Zpráva o stádiu a vývoji opevňovacích prací.

67 VÚA–VHA, f. ŘOP, sign. 99–5/26–66, č. j. 35832 taj. hl. št./ŘOP z 28. 11. 1938 – Opevnění – vývoj programu opevnění a stav opevnění před vyhlášením mobilizace. Zde viz zejména oddíl A, kapitola 1) Vývoj programů opevnění. Srov. k tomu VÚA–VHA, f. ŘOP, sign. 99–5/51–15, č. j. 44765 taj. hl. št./ŘOP – Program opevnění, oddíl II. Západní válcíště (Čechy západně Labe – Vltava), s. 13–16, s. 24–31.

68 Vývoj názorů v této věci shrnuje VÚA–VHA, f. ŘOP, sign. 99–5/51–15, č. j. 44765 taj. hl. št./ŘOP – Program opevnění, oddíl II. Západní válcíště (Čechy západně Labe – Vltava), s. 13–16, s. 24–31.

69 VÚA–VHA, f. VÚBPS, vel. Palacký, k. 6, inv. č. 241, Velitelství I. armády č. j. 5/Taj. oper. 38 z 28. 9. 1938 – Osobní a tajná instrukce č. 1. Ve formě kritické edice je dokument přístupný in: Dokumenty československé armády z podzimu 1938. Operační dokumentace vyšších velitelství od 24. do 28. září. I. armáda (ed. Pavel Minařík – Pavel Šrámek). Dok. č. 8. HaV 1997, č. 1, s. 151–152. Tamtéž viz dok. č. 1 – 1938, 24. 9. 1938, Instrukce zemského vojenského velitele v Praze pro velitele Hraničních pásem XI a XII, s. 137–139.

Tabulka č. 9 Personální obsazení velitelských funkcí útvarů Skupiny 1 v době ostrahy hranic v září a říjnu 1938

Útvar	Velitel
Skupina 1	brig.gen. Václav Petřík
Pěší pluk 46	plk.pěch. Josef Nosek
I./46. prapor	pplk.pěch. Jaroslav Nový
II./46. prapor	pplk.pěch. Josef Petricius
III./46. prapor	mjr.pěch. Zdeněk Knoll
Pěší pluk 151	plk.pěch. Jaroslav Volek
I., II., III./151. prapor	nezjištěno
Hraničářský prapor 1	pplk.pěch. Rudolf Hofmann
Strážní prapor XX ¹⁾	pplk.pěch. Jan Novák
Strážní prapor XXI ²⁾	pplk.pěch. Bohumil Oujezdský
Pěší pluk 152	plk.pěch. Ing. František Kadláček
I., II., III./152. prapor	nezjištěno
Hraničářský prapor 5	pplk.pěch. Alois Marek
Strážní prapor XVIII ³⁾	pplk.pěch. Jaroslav Maršál
Strážní prapor XIX ⁴⁾	mjr.pěch. Josef Teplý
Hraničářský prapor 21	pplk.pěch. Jan Celerýn
Dělostřelecký pluk 32	plk.děl. Jan Vlachý
I./32. dělostřelecký oddíl	pplk.děl. Václav Neuhauser
II./32. dělostřelecký oddíl	pplk.děl. Stanislav Kolář
Dělostřelecký pluk 42 (s oddíly II./42. a III./42.)	plk.děl. Jaroslav Milota
Dělostřelecký pluk 18 ⁵⁾	pplk.děl. Augustin Šury
III./131. dělostřelecký oddíl	nezjištěno
Kanonová rota 56	nezjištěno
Smíšený přezvědný oddíl 32	mjr.jezd. Vilém Fiedler
Ženíjní prapor 22	mjr.žen. Jaroslav Panic
Improvizovaný obrněný vlak 32	nezjištěno
Letka 11	nezjištěno

Hlavní použité prameny: VÚA–VHA, fondy 1. a 3. oddělení Hlavního štábu, Velitelství I. sboru, hraničářských praporů 1, 5, pěšího pluku 46. Sbírká kvalifikačních listin gážistů (Válečné kvalifikační listiny).

Poznámky: 1) Fakticky i velitel II./151. praporu.

2) Fakticky i velitel I./151. praporu.

3) Fakticky i velitel II./152. praporu.

4) Fakticky i velitel I./152. praporu.

5) Pro útvar zavedeno číslo 44. V praxi se však stále používalo číslo 18.

na delší dobu.⁷⁰ V duchu nařízení velitele I. armády zformuloval svou směrnicí pro podřízené vyšší jednotky i velitel Hraničního pásma XI div.gen. Emil Václav Linhart. Také on v ní 28. září požadoval včasný ústup

z prvního postavení. Přitom ale Skupině 1 nařídil, aby po vypuknutí bojů zajistila bezpečný ústup dělostřelectva na druhé postavení a vyklizení všech skladů. Velitelé útvarů dostali za úkol, aby s maximálním úsilím zajistili odsun výzbroje a střeliva z LO v Podkrušnohoří za 2. hlavní obranné postavení.⁷¹ Velitelé pěchoty v LO naproti tomu považovali ústup osádek i s výzbrojí za prakticky těžko proveditelný až nemožný. Navrhovali raději zůstat na místě a bít se do vyčerpání všech sil a prostředků.⁷² Štáb Hlavního velitelství byl jiného mínění než generálové Vojtechovský a Linhart. K jejich instrukcím kriticky poznamenal, že 1. hlavní obranné postavení Skupiny 1 má z hlediska celkové situace značnou důležitost. Velitele I. armády důrazně upozornil v reakci na jeho instrukci z 28. září, že toto postavení je nezbytné tvrdě bránit, a že je lze opustit jen při krajně nevýhodném vývoji válečné situace.⁷³

Rozpory ohledně jeho defenzivního potenciálu se objevily i uvnitř Skupiny 1. Velitel jednotky považoval obě pásma za schopná hodnotné obrany. Souhlasně s ním se vyjadřovali ti z velitelů pěchoty, kteří měli hájit druhé postavení. Velitelé útvarů na prvním postavení nepovažovali svou frontu za šťastně řešenou. Mezi nimi se objevil i názor, že by koncentrovaný nápor nevydržela a nepřítel by měl značnou šanci svůj úspěch rozvíjet do hloubky. Spojení dvou koncepcí výstavby lehkého opevnění si jejich důvěru nezískalo. Starší z roku 1936 akcentovala daleké čelní palby a spíše ohniskový způsob obrany. Novější z roku 1937 byla založena na principu bočních paleb. Obranné postavení mělo relativně malou hloubku a palebná přehrada byla spíše mělká. Při ostraze hranic vyšlo najevo, že hustota staveb se nekryje s těžištěm obrany, kde se větší zbraní nacházela mimo objekty. Tím se fakticky odhalila nelichotivá skutečnost, že od roku 1936 absentoval jednotný obranný plán. I když byl počet KPÚV značný a mužstvo kanonových jednotek dobře vycvičené i spolehlivé, nadměrně dlouhé úseky zajištění hranic jejich možnosti relativizovaly.⁷⁴

Nelze opomenout, že se v úseku Skupiny 1 plánovala vševojsková bojová činnost. Hlavní štáb došel 17. září 1938 na základě zpravodajské analýzy k závěru, že se proti severním, západním a jižním Čechám shromažďují tři silná uskupení tankových a motorizovaných jednotek německé branné moci v prostorech Königsbrück, Hof – Chemnitz a Zwettel – Linz. Předpokládalo se, že skupina Hof – Chemnitz rozvine útok na směrech Chemnitz – Most – Louny či Chemnitz – Chomutov – Žatec nebo Chemnitz – Annaberg – Karlovy Vary. Proto začal připravovat ve spolupráci s III. (leteckým) odborem MNO masivní nasazení bojového letectva proti pozemním cílům. Bitevními nálety mělo ochromit nepřátelské kolony ještě před jejich rozvinutím z horských komunikací, odříznout je od zásobovacích základů a napadat

70 Starší názory arm.gen. S. Vojtechovského v dotčené věci objasňuje zejména VÚA–VHA, f. ŘOP, sign. 99–5/20–47, č. j. 43/Taj.-vel. z 29. 9. 1936 – Zajištění státních hranic – zdokonalení opevnění.

71 VÚA–VHA, f. VS I, k. 75, Velitelství XI. hraničního pásma č. j. 6/vel. taj. 1938 z 28. 9. 1938 – Osobní a tajná instrukce č. 1. Kritická edice dokumentu viz též Dokumenty československé armády z podzimu 1938. Operační dokumentace vyšších velitelství od 24. do 28. září. I. armáda, dok. 10, s. 156–157.

72 Blíže viz zejména zasvěcenou analýzu plk.pěch. Jaroslava Volka. Uloženo ve VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení hraničářského praporu 1, zpracované pod č. j. 187 Taj./1939 z 11. 2. 1939.

73 Kategorické stanovisko štábu Hlavního velitelství explicitně dokládá VÚA–VHA, f. VÚBPS, vel. Palacký, k. 6, inv. č. 241, č. j. 159/Taj. oper. 38 z 28. 9. 1938 – Postavení Most – Kadaň. Dokument ve formě kritické edice publikován v Dokumenty československé armády z podzimu 1938. Operační dokumentace vyšších velitelství od 24. do 28. září. I. armáda, dok. 8, s. 153.

74 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení velitelství I. sboru č. j. 44911/Taj. 3. odděl. 1938 z 10. 2. 1939, příloha II) R – č. j. 4057/Taj. oper. 1938 – hlášení velitele Skupiny 1. Srov. k tomu VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./3. odděl., sign. 38–2/39, hlášení pěšího pluku 46 č. j. 4080/Taj. 39 – Armáda v roce 1938 – Relace „A“ pluku (p. pl. 46); hlášení hraničářského praporu 1, zpracované pod č. j. 187 Taj./1939 z 11. 2. 1939; hlášení hraničářského praporu 5, hraničářského praporu 25, strážního praporu XVIII a XIX zpracované pod č. j. 2274 Taj./1938 z 3. 2. 1939.

přechody vodních toků. V tomto smyslu se předpokládala spolupráce s pozemními jednotkami.⁷⁵

Za nejvýhodnější se pokládalo napadnout zhuštěné nepřátelské pochodové proudy v době, kdy by se jejich postup zpomalil při překonávání ženiálních překážek mezi státní hranicí a hlavním obranným postavením. Na akci se připravovala Skupina bojového letectva I. armády (velitel: plk.let. Josef Berounský, krycí název: Černohlávek). Sestávala ze stíhacích perutí II./4., III./4. (obě vyzbrojeny stroji Avia B-534) a lehké bombardovací peruté I./6. (vyzbrojena kombinovaně letouny Avia B-71 a Aero Ab-101). V celém operačním prostoru skupiny od toku Labe až po spojnicí Stříbro – Tachov bylo 27. září 1938 vyhodnoceno 20 cílů. Čtyři měly přednostní význam a dva z nich obsadily v pořadí důležitosti dvě nejčelnější místa. Oba se nacházely před úsekem zajištění hranic Skupiny 1. Šlo o strategicky významnou silnici Reitzenhein – Hora Sv. Šebestiána – Domina, která od hranic vyznačovala nástupní směr Chemnitz – Praha, a pohraniční komunikaci Vejprty – Stolzenhein severozápadně od Kadaně. Z ní bylo možné rozvíjet útok motorizovaných sil do Podkráskoohorí.⁷⁶

Veškeré přípravy k rozhodnému boji včetně diskuzí o úkolech obou pásem Skupiny 1 ukončil Mnichov se svými následky. Obranná plánovací činnost se po 30. září 1938 změnila podstatnou měrou na řízení ústupu, vyklizení odstoupených území a na odsun vojenského materiálu za prozatímní demarkační linii.⁷⁷ Stav bojové pohotovosti na 1. hlavním obranném postavení trval do 17 hodin 2. října 1938. Do tohoto momentu musely být veškeré prostředky schopné zapojit se do obrany. Po jeho uplynutí se pásmo pokládalo za odkryté. Začínala tím bezprostřední příprava k ústupu na nová postavení.⁷⁸

Obranný úkol čs. branné moci ale trval nadále vzdor státní a národní katastrofě. Štáb Velitelství 1. skupiny připravil 7. října 1938 zaujetí nového obranného pásma. První postavení bylo ztraceno úplně. Z druhého zbyl jen úsek Mělník – Roudnice nad Labem – Louny. Bojová pohotovost se obnovovala ráno 10. října po uskutečnění rozsáhlých územních změn a přesunů vojsk. Vznikly tři obranné úseky. První tvořil pěší pluk 151, druhý pěší pluk 152 a třetí nově vzniklý prvek sestavy, jímž se stala tzv. Skupina D. Ta vznikla spojením hraničářských praporů 5 a 25 do jednoho taktického celku. Dělostřelectvo

se uskupilo tak, aby mohlo účinně podporovat pěchotu podél dvou hlavních os možného nepřátelského tlaku od Karlových Varů a od Chemnitz, případně od Cínovce.⁷⁹ Velitelství skupiny se přesunulo do Kladna. Podrobnosti této sestavy zobrazuje mapa č. 2.

Dřívější značně vysoká kvalita vojsk Skupiny 1 v dalším období klesala. Čs. branná moc demobilizovala. V polovině listopadu byly zrušeny všechny strážní prapory, což způsobilo, že z jejich útvarů zbraní zbyly pouze hraničářské prapory 1, 5 a pěší pluk 46.⁸⁰ Po okupaci českých zemí se Velitelství 1. skupiny přesunulo 1. dubna 1939 do prozatímního sídla ZVV Praha na Malostranském náměstí v Praze. Již 7. dubna 1939 přešlo do uvolněného pracoviště po evangelické duchovní správě v Nerudově ulici na Malé straně, které získalo MNO v likvidaci. Zde zaniklo.⁸¹

Celý vývoj Skupiny 1 a jejích předchůdců reprezentuje specifický pokus o řešení obrany exponovaného teritoria. Je až překvapivé, jak celková strategická situace republiky ovlivňovala její cíle a metody nejen všeobecně, ale i v podrobnostech. Krátká historie jednotky byla v zásadě střetáváním mezi snahou standardizovat struktury i metody a neustálou nutností improvizovat. V řadě případů bylo doloženo, že praxe až příliš často uváděla do ostrého protikladu teorii čs. vojenského umění s realitou. Z tohoto hlediska se na Skupinu 1 kladly nároky, jimž mohla jen stěží vyhovět i s masivní dotací lidského a materiálního potenciálu. Nad jiné ukazatele tato skutečnost vystupuje s ohledem na šíři bráněného úseku. Ta během ostrahy hranic v září 1938 až sedmnásobně překonala pásmo, v němž se divize mohla účinně bránit. Pětinásobně překročila sektor dočasné obrany. Přesah nad úsekem pouhého strážení byl dva a půl násobný.⁸² Uvedeným přesahům nebyl a ani nemohl být přizpůsoben rozsah přidělených sil a prostředků.⁸³ Co však mohlo mít v případě válečné reality rozhodující význam, byla devíza vysokého morálního stavu jednotky jako celku. Vyznačovali se jí ostatně všichni, kteří byli v září 1938 odhodláni bránit ohroženou vlast. Tato studie vznikala jako sonda do dalších vrstev problematiky obrany státu ve 30. letech s prioritním zřetelem k roku 1938. Zdá se, že jevy analyzované v případě Skupiny 1 by mohly mít obdobu též u jiných prvků čs. branné moci. To naznačuje možné směry dalšího poznávání.

75 VÚA–VHA, f. VÚBPS, vel. Palacký, k. 6, inv. č. 217, č. j. 5186 Taj. – hl. št./3. odděl. ze 17. 9. 1938 – Letectvo – přípravy. Viz též P. ŠRÁMEK a kol., *Když zemřít, tak čestně. Československá armáda v září 1938*. Brno 1998, s. 28.

76 K organizačním, operačním a technickým podrobnostem této pozoruhodné letecké operace viz Jiří RAJLICH, *Jediný československý maršál. Životní osudy Air Marshal a armádního generála (in memoriam) RNDr. Karla Janouška, KCB (1893–1971)*. Brno 2002 (dokumentární příloha). Dosud nejpodrobněji Michal PLAVEC, *Bomby pod Řípem*. Cheb 2008, s. 5–30.

77 K průběhu pomnichovských územních změn v pásmu Skupiny 1 blíže K. STRAKA, *Realizace odstoupení pohraničních oblastí v důsledku mnichovské dohody v úseku velitelství 1. skupiny československé branné moci*. In: *Historie okupovaného pohraničí 1938–1945*, 1999, č. 3, s. 145–170.

78 VÚA–VHA, f. SOS, materiály Praporu SOS Kadaň, č. j. 3001/Taj. 1938 2. odděl. 1938 z 1. 10. 1938 – Pohraniční území – odevzdání.

79 VÚA–VHA, f. VS I, k. 179, Velitelství XI. hraničního pásma, Dalibor 8 (později 9) – velitelství dělostřelectva, Příloha č. 1–126 od 17./9. do 17. 10. 1938, složka 9. 10., příloha č. 100–104, č. j. 3405/6 1938 Velitelství Dalibor ze 6. 10. 1938 – Všeobecný operační rozkaz pro přeskupení sil. Viz též VÚA–VHA, f. SOS, materiály Praporu SOS Kadaň, č. j. 3214/Taj. oper. 1938 Velitelství 1. skupiny ze 7. 10. 1938 – Všeobecný operační rozkaz pro přeskupení sil.

80 VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 78–4/1–46, č. j. 5050/Taj. 1. org. 1939 – Dislokační seznam velitelství, útvarů a ústavů v oblasti I. sboru a jejich podřízenost. R. SANDER, *Organizační a dislokační vývoj*, s. 45, 49 a 51.

81 VÚA–VHA, f. Pěší pluk 46, Denní rozkazy – denní rozkaz č. 78.

82 Standardní šíře divizních úseků v pojetí čs. vojenského umění dokládá VÚA–VHA, f. MNO – Hl. št./3. odděl., sign. 38–2/10–3, č. j. 930 Taj. – hl. št./3. odděl. 1934 – Poznatzky o nové organizaci vyšších jednotek, přehled II – Divize.

83 S platností od 15. 2. 1938 měl Skupinu 1 v mobilizované polní armádě nahradit 67. pohraniční kraj (PK), jenž by mobilizačně vzešel z mírové Skupiny 1. Tvořit jej měly pěší pluky 46, 49, 50 a dělostřelecký oddíl I./32. Závislost této jednotky na jiných subjektech se podařilo v této plánovací rovině snížit alespoň v oboru služeb. Mobilizovanou polní armádu by od uvedeného data tvořilo 8 sborů, 4 rychlé divize, 21 divizí, 6 pohraničních oblastí (dříve hraničních pásem), 15 pohraničních krajů (dříve hraničních oblastí) a 2 skupiny. Viz VÚA–VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 32–22/2–16, č. j. 1101 Mob. – hl. št./1. odděl. 1938, vydané č. j. 2151 Mob. – hl. št./1. odděl. 1938, platící od 1. 7. 1938, Příloha G/13 – Válečné složení Velitelství 1. skupiny. Složení 67. PK viz příloha G/3 – Válečné složení 67. pohraničního kraje.

Group 1- a Non-Standard Higher Order Unit Charged with Securing the Borders from Spring to Autumn 1938

By Karel Straka

(Conclusion from the previous issue)

The present analysis reveals that the Czechoslovak Army General Staff clearly underestimated the logistical support. Priority was given to the operational and organisational aspects of the arms units deployment. Consequently, the services were not given adequate attention. There unfortunate situation remained unchanged until the 1938 September mobilisation.

During the September mobilisation of the Czechoslovak Army, the Group 1 sector had already been organised with the wartime troop levels both at the first defence position in the Ore Mountains foothills and at the second defence position in Odra river basin. During the mobilisation, approximately 29,000 military personnel were attached to this higher order unit. Adoption of the defence positions was conducted in a smooth and speedy way thanks to the prior several months long preparations consisting of adjustments in the mobilisation of reserves, materiel replenishment and balancing the gear and equipment deficit. In spite of the May lessons, it however proved impossible to eliminate some of the negative phenomena. These included especially the lack of well-planned methods of merging the peacetime units with the units that were created during the mobilisation and were supposed to assume the defence of identical sectors. The military value of the reserves likewise did not meet the demands that

would be required in an actual combat situation. The findings of the present research reveal a high level of combat moral characteristic of the units both in May and in September 1938. Following the acceptance of the Munich Agreement, it partially decreased. Apart from the complexities of the ethnic relations between ethnic Czechs and Germans, the present study documents some obvious manifestations of anti-Semitism recorded in some of the Group 1 units.

In contrast to other higher-order units, Group 1 lacked a clearly defined defence task. The immediate senior commander of Border Zone XI ordered the unit in September 1938 not to engage the units at the first defensive position in large-scale combat operations. Even before the onset of the enemy's combat pressure, the units were supposed to create conditions for a retreat and transfer of the valuable materiel from the fortifications and artillery positions beyond the second defence position. In contrast to that, the commander in chief, having authority over the entire field army, emphasized that the first defence position was to be vigorously defended and abandoned only as a last resort. This serious discrepancy had not been clarified until the acceptance of the Munich Agreement by the Czechoslovak Government. Its significance was amplified by the fact that the persistence of defence in Group 1 sector, to a large extent conditioned the prospects for holding of the defence in Northern and Western Bohemia.

The Munich Agreement led to the expansion of the Group 1 mission, which now included evacuation of all military equipment and materiel into the interior. Its staff managed a good coordinations of these demanding operations with the retreat of all units, preventing unnecessary human and equipment losses. Under the post-Munich conditions, the originally larger unit underwent a gradual demobilisation to peacetime levels. Following the Nazi occupation of the Czech lands in the Spring of 1939, it started wounding up together with the entire Czechoslovak Army.

PhDr. Karel Straka, Ph.D. (1975)
Samostatný vědecký pracovník Vojenského historického ústavu Praha. Vystudoval Pedagogickou fakultu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, obory kulturně-historická regionalistika a dějepis. Rigorózní řízení a postgraduální doktorandské studium absolvoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Zabývá se vývojem československé armády v letech 1918–1939 se zaměřením na činnost a výsledky práce vrcholových orgánů obrany státu. Publikoval práci Souvislosti vědy a výzkumu s obranou Československé republiky – Vojenský ústav vědecký v letech 1936–1938, Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932–1939 a Vojáci, politici a diplomaté. Publikoval též řadu studií pro odborný tisk a specializované sborníky. Věnuje se rovněž populárně-naučné publicistice a popularizaci historie.

Karel Straka, Ph.D. (born 1975)

He currently works as a Senior Researcher at the Military History Institute, Prague. Graduated from the Faculty of Pedagogy, Jan Evangelista Purkyně University, Ústí nad Labem as Cultural and Historical Regional Studies and History major. Master and Ph.D. study completed at the Faculty of Philosophy, Charles University in Prague. His research focuses on the history of Czechoslovak Army in the period from 1918 thru to 1939, mainly aimed at the activities and achievements of the top national defence bodies. He published studies *Science and Research Contexts of the Defence of Czechoslovakia – Military Science Institute 1936–1938*, *Czechoslovak Army – the corner stone of the State's Defence 1932–1939* and *Soldiers, Politicians and Diplomats*. His publications include a number of studies in professional journals and specialized collections of essays. He has been also writing popular science history.